

Acrocephalus

73

ACROCEPHALUS

glasilo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana
journal of Bird watching and bird study association of Slovenia, Ljubljana

ISSN 0351-2851

naslov uredništva address of the editorial office	61000 Ljubljana, Langusova 10
glavni urednik managing editor	Iztok Geister, 64202 Naklo, Pokopališka 13, tel. 064/47 170
uredniški odbor editorial board	Iztok Geister (oblikovanje in tehnično urejanje, layout & technical editing), Bojan Marčeta (za fotografijo, photography), Slavko Polak (za ilustracije, drawings), Andrej Sovinc (pomočnik glavnega urednika, assistant editor)
uredniški svet editorial council	dr. Miha Adamič, Janez Gregori, Andrej Hudoklin, dr. Boris Kryštufek, dr. Sergej D. Matvejev, Andrej Sovinc, Dare Šere, dr. Davorin Tome, dr. Andrej O. Župančič
lektor in prevajalec revised and translated by	Henrik Ciglič
stavek typesetting	HARDING d.o.o. Ljubljana, Cesta v Gorice 37
fotoliti photoliths	TILIA Škofja Loka, Stara Loka 68
tisk print	TISKARNA TONE TOMŠIČ Ljubljana, Gregorčičeva 26
cena / price	10 DEM za številko, letna naročnina 30 DEM
naklada / circulation	600 izvodov

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE BIRD WATCHING AND BIRD STUDY ASSOCIATION OF SLOVENIA

naslov / address	61000 Ljubljana, Langusova 10, tel. 061/125 07 51
društveni prostori uradne ure in srečanja	Ljubljana, Žibertova 1, tel. 061/133 95 16 četrtek med 18. in 20. uro
predsednik president	Franci Janžekovič 62000 Maribor, Maistrova 10 tel. 062/20 618
podpredsednik vicepresident	Franc Bračko 62000 Maribor, Gregorčičeva 27 tel. 062/29 086
tajnik secretary	Borut Mozetič 61000 Ljubljana, Rožna 7 tel. 0609 625 210
blagajnik treasurer	Tatjana Čelik 63320 Velenje, Stantetova 8 tel. 063/ 858 888
žiro račun	50100-620-133-05-1018116-2385287
izvršilni odbor / executive board	A.Bibič, L.Božič, T.Jančar, PKmecl, B.Marčeta, T.Mihelič, B.Mozetič, S.Polak, A.Ramšak, B.Rubinič, D.Šere, A.Šorgo, T.Trilar, M.Vogrin in častna člana dr. S.D.Matvejev in dr. A.O.Župančič
letna članarina annual membersip subscription	30 DEM za posameznike (10 DEM za učence in študente, 5 DEM za podmladek) in 200 DEM za ustanove
International Girobank	Nova Ljubljanska Banka No. 50100-620-133 7383-99885/0

Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva.

Revijo sofinancira Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-226/92 z dne 4.3.1992 sodi revija med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Uvodnik

Editorial

Vsako društvo ob ustanovitvi določi področje svojega dela, opiše dolžnosti in pravice, ki jih imajo člani, ipd. V našem društvu dobi vsak član, v obliki kodeksa, tudi zelo jedrnat izvleček teh določil (zapisan je na članski izkaznici). V njem so združena priporočila in dolžnosti slovenskih ornitologov, opazovalcev in proučevalcev ptic. Zatakne pa se že pri tem, uvodnem stavku. Ali lahko društvo predpisuje kodeks tudi nečlanom? Poznam namreč kar nekaj opazovalcev, ki niso člani DOPPS, a jih kodeks, glede na to, kako je napisan, zavezuje. Sicer pa pogledajmo, kakšne so ali naj bi bile dolžnosti, ki nam jih ta ornitološki zakonik predpisuje:

1. točka kodeksa: ... **pred vsemi interesi zastopa interese varstva narave in varstva ptic.**

Kar ne morem verjeti, da morajo biti ornitologom interesi varstva narave in ptic res na prvem mestu. Ob tem se sprašujem, kako to, da terenska dela za atlase trajajo v povprečju deset let? V interesu varstva narave in s tem tudi ptic je, da se to naredi v enem letu. Torej morajo vsi, ki so za to usposobljeni, za leto dni pustiti svoje družine in redno zaposlitev in v tem času "služiti interesom ptic" (naj me koklja brčne, če nisem nekoč, nekje v nekdanji Jugoslaviji, zaradi "višjih interesov" že služil leto dni).

2. točka kodeksa: ... **pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje. Prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave.**

Te točke dva opazovalca ne bosta razumela enako, zato je bolj ali manj neuporabna. Vsakdo si jo namreč lahko prilagodi po svoje, saj ne vemo, kdaj je iskanje gnezd, obročkanje, fotografiranje, opazovanje ptic itd. potrebno in kdaj nepotrebno vznemirjanje. Kako visok mora biti cilj raziskave, ki jo opravljamo, da opraviči škodo, povzročeno pticam med takšnimi opravili? Kaj pa zimsko krmljenje in pomladansko nameščanje gnezdilnic? Je to naš prispevek k vznemirjanju, škodovanju ali pomoči pticam? Vsak poseg v naravo (tudi revitalizacija ali ponovno ustvarjanje izginulih biotopov!) ogroža kakšno živo bitje. No, primerov je še veliko.

3. točka kodeksa: ... **ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu.**

Okoli te tematike je bilo razlitega že veliko črnila, in verjamem, da se večina ornitologov strinja, da obstajajo primeri, ko je jemanje ptic iz narave ali zadrževanje ptic v ujetništvu upravičeno ali celo potrebno.

4. točka kodeksa: ... **bo pri fotografiranju ptic in narave obziren. Ogroženih vrst naj ne slika na gnezd.**

Neverjetno milo (v primerjavi s prvo točko) in neobvezujoče priporočilo, ki bo le malo fotografov odvrnilo od ustaljenega pristopa med fotografiranjem. Tisti pa, ki si ga bodo vzeli k srcu, bodo, zaradi obzirnosti, na grmu polomili le tri četrtine vejic in ne vseh, ogrožene vrste pa zaradi določila v kodeksu sicer ne bi slikali na gnezd, a kaj, ko je še nimajo v svoji diateki...

5. točka kodeksa: ... **vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki v beležkah ne postarajo.**

6. točka kodeksa: ... **sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.** Zadnji dve točki, še tako dobro zamišljeni, puščam brez komentarja. Saj veste, "ne drezaj v osje gnezdo". Obe točki namreč odpirata staro društveno rano, ki je niso zacelile že tudi bolj osebne prošnje.

Ob koncu pa še to. Vsakič ko pomislim na zakonik slovenskih ornitologov, me zapeče vest. Vedno namreč ugotovim, da sem, kljub temu da sem v okviru svojega prepričanja vedno deloval v prid naravi in pticam, grešil že po vseh šestih točkah. Sprašujem se torej, ali sem sploh še lahko član DOPPS?

Davorin Tbm

Prvo opazovanje bengalske čigre *Sterna bengalensis* v Sloveniji

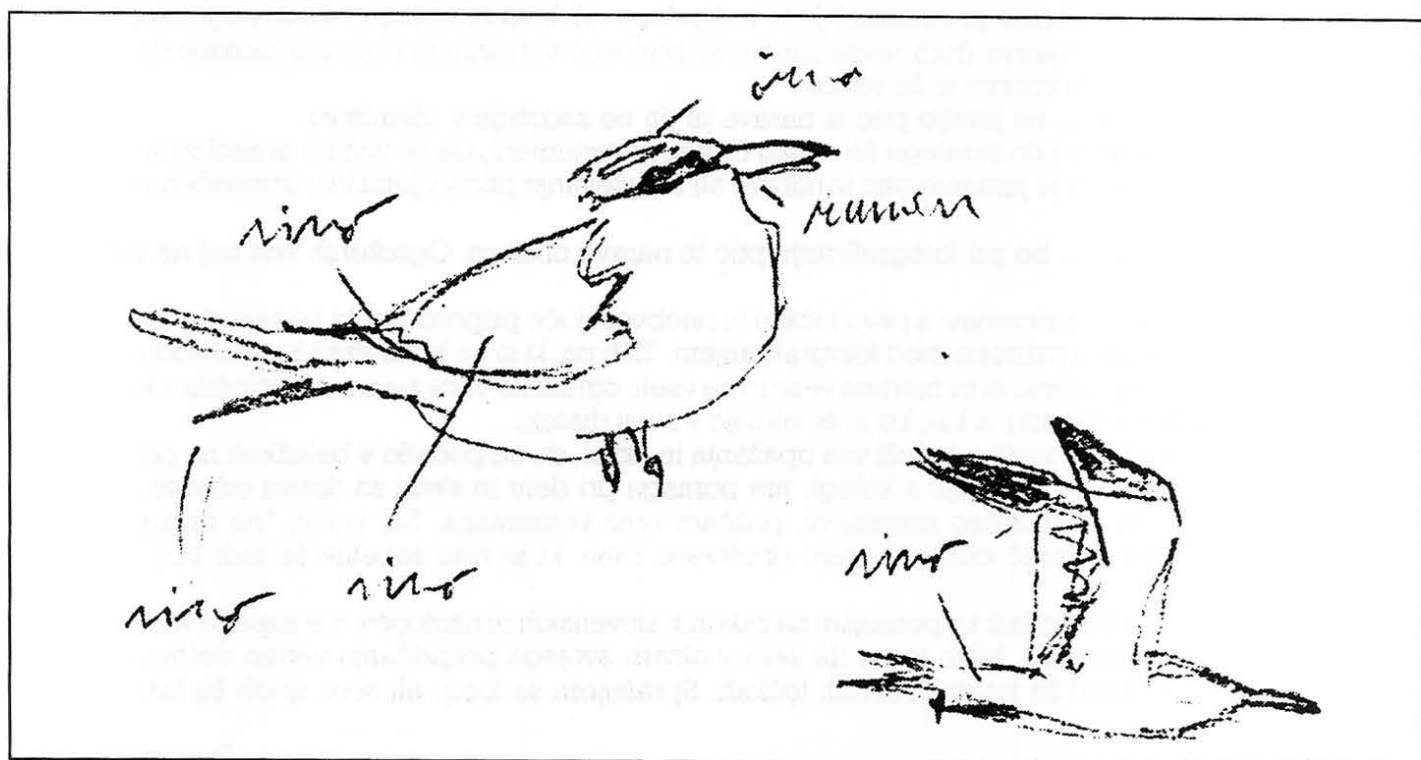
First observation of the Lesser Crested Tern *Sterna bengalensis* in Slovenia

Damjan DENAC

Petega junija 1993 prav zagotovo ne bom pozabil. Zjutraj sem se z vlakom odpeljal na Ormoško jezero, kjer me je pričakalo lepo, sončno in jasno vreme.

Jezero je bilo precej polno in na začetku ni bilo videti nič posebnega. Blizu trstičja je plavala jata mlakaric *Anas platyrhynchos* in med njimi so se potapljali čopasti ponirki *Podiceps cristatus*. Ozvočje v zraku je popestril škranjar *Falco subbuteo*, ki je zavzeto zasledoval kmečke lastovke. Pot sem nadaljeval po nasipu in skrbno pregledoval jezero. Približno na prvi četrtini sem se ustavil in znova pogledal. Opazoval sem samca navadnega zvonca *Bucephala clangula*, ki je plaval sam sredi jezera. Nedaleč proč od nasipa pa se je plavajočih splavih, ki jih uporabljajo ribiči, zadrževala jata petinsedemdesetih (75) rečnih

galebov *Larus ridibundus*. Nekateri so sedeli, nekateri pa so se tam prehranjevali. Med temi, ki so lovili ribe, je bilo tudi pet (5) navadnih čiger *Sterna hirundo* in ena (1) čigra, zaradi katere mi je skoraj zastala kri v žilah. Po velikosti je bila približno takšna kot navadna čigra, pozornost je zbujal njen kljun, ki je bil dolg in živo rumen. Čigro sem nekoliko zmeden opazoval kar nekaj časa, saj sploh ni bila plašna. Z jato se je prehranjevala in se vmes včasih usedla na splav. Opazoval sem jo s teleskopom (18-60 x 60) in si jo tako približal, da je sama zasedla celotno vidno polje. Seveda sem se kesal, ker nisem imel fotoaparata in ker sem bil sam na terenu. Močan vtis name je naredil predvsem njen kljun, saj česa podobnega še nisem videl. Bil je približno tako velik kot pri kričavi čigri *Sterna sandvicensis*. Sicer

Slika 1: Terenska skica dne 5. 6. 1993 na Ormoškem jezeru opazovane bengalske čigre *Sterna bengalensis* (D. Denac, orig.).
Figure 1: Sketch of a Lesser Crested Tern *Sterna bengalensis* observed on June 5th 1993 at Ormoško jezero (D. Denac, orig.).

pa je imela čigra črno kapo na glavi (takšno, kot jo imajo navadne čigre) in temnejšo zgornjo stran peruti. Rep in trtica sta bila siva. Noge je imela v primerjavi z navadno čigro dosti temnejše. Čigro sem opazoval vsaj eno uro, a je na terenu nisem determiniral, saj nisem imel ustreznega priročnika.

Ko sem prišel domov, sem za oprazovanje povedal prijatelju L. Božiču in po priročniku Rare Birds sva ugotovila, da obstajata dve vrsti čiger, ki bi prišli v "poštev". To sta *Sterna elegans* in *Sterna bengalensis*.

Po premisleku sem spoznal, da sem opazoval vrsto *Sterna bengalensis*, saj ima *Sterna elegans* še vedno daljši in tanjši kljun. Opazovani osebek je bil odrasel.

Po podatkih v knjigi Rare Birds je najbližje gnezdišče te vrste v Libiji. Manjše kolonije ali gnezdeči pari so bili odkriti tudi v Italiji, Franciji in Španiji. Bengalska čigra je redek klatež in nam je verjetno najbližji podatek o opazovanju te vrste v Avstriji, kjer so opazovali dva odsrasla osebka avgusta 1980 in osebek julija 1983 (LEWINGTON et al. 1991).

LITERATURA

Lewington I., Alström, P & P. Colston (1991): A field guide to the rare birds of Britain and Europe. HarperCollins.

POVZETEK

Avtor je dne 5. 6. 1993 na Ormoškem jezeru med jato navadnih čiger opazil čigro, ki je bila sicer približno enako velika kot navadna čigra, a je imela rumen kljun, ki je po velikosti spominjal na kljun kričave čigre. Perut, rep in trtico je imela sive barve. Po pregledu priročnika Rare Birds se je med *Sterna elegans* in *Sterna bengalensis* odločil z zadnjo. Opazovan je bil odrasel osebek v letnem perju. To je po znanih podatkih prvo opazovanje te vrste v Sloveniji, kar je na podlagi opisanih značilnosti in predložene skice potrdila tudi Komisija za redkosti DOPPS.

SUMMARY

On June 5th 1993, a tern was observed in a flock of Common Terns at Ormoško jezero. The bird was about as large as Common Tern but had a yellow bill of the size of Sandwich Tern's bill. Wings, tail and rump were grey. Upon consulting the field-guide Rare Birds, the author ascertained that he had in fact watched a Lesser Crested Tern *Sterna bengalensis*. An adult in Summer plumage was observed. According to the available data, this is the first observation of this species in Slovenia, which was on the basis of the described characteristics also confirmed by the national Rarities Committee.

Damjan Denac, Pintarjeva 14, 62000 Maribor

Opazovanje brkatega sera *Gypaetus barbatus* v Triglavskem narodnem parku Observation of the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus* in Triglav National Park

Fulvio GENERO

UVOD

Po pripravah na ponovno naselitev brkatega sera v Alpah v sedemdesetih letih so bili leta 1986 izpuščeni v naravo prvi štirje osebki v solnograških Turah v Avstriji. Zatem so jastrebe izpustili še leta 1987 v Savojskih Alpah v Franciji, leta 1991 v Engadinu v Švici in leta 1994 v

Maritimijskih Alpah v Italiji. Te štiri lokacije naj bi po načrtu zadovoljivo pokrivalo celotne Alpe.

Po tej metodi, ki se v izvirniku imenuje "hacking", se na vsaki izbrani točki izpustita vsaj dva osebka, stara okrog 100 dni. Po zooloških vrstovih in razmnoževalnih centrih živi okrog 30 parov. Od leta 1980 se je izvalilo 166 ptic, od teh so jih 60 že izpustili za ponovno naselitev.

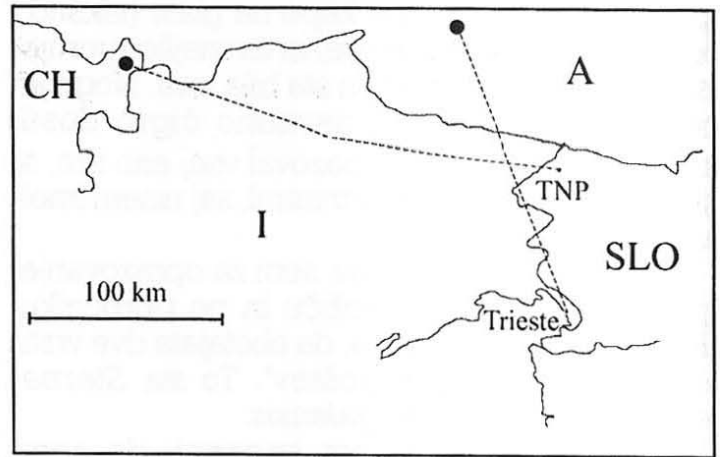
Označene so z barvnimi obročki in z obe-ljenjem (depigmentacijo) letalnih in repnih peres.

Rezultati so vzpodbudni, saj umrljivost ne presega 20-30 %. Trije do štiri pari so si v Alpah že zgradili gnezdo in v nekaj letih bodo spolno dozoreli.

Ponovno naselitev brkatega sera v Alpah načrtuje Sklad za varstvo brkatega sera (Foundation for the Conservation of the Bearded Vulture) s sedežem na Dunaju (Wien) (FREY 1992).

POJAVLJANJE V VZHODNIH ALPAH

Izpuščeni osebki preletijo tudi 100 in več kilometrov, opazili so jih že skoraj povsod v Alpah. Največkrat so bili opaženi v narodnih parkih in zaščitenih predelih, kjer ne manjka udomačenih in divjih parklarjev. V osrednjih Alpah so se označeni osebki največkrat pojavili v narodnem parku "Parco Nazionale dello Stelvio" v Italiji in na Tridentskem-Gornjem Poadižju v predelih med Švico in Italijo. Na območju vzhodnih Alp je bilo

Slika 1: Točki ponovne naselitve v Avstriji in Švici in preleta osebkov brkatega sera, ki so ju opazovali v Triglavskem narodnem parku in v bližini Trsta.

Fig. 1: The release points in Austria and Switzerland and the movements by the Bearded Vultures observed in the vicinity of Trieste and in the Triglav National Park.

opaženih le malo teh jastrebov, opazovani so bili le na preletu ali pa le krajše obdobje (GENERO 1995). Brkate sere, ki so jih izpustili na Solnograškem, je najti predvsem zahodneje od tod. Razen v Visokih Turah v Avstriji so sere le redkokdaj opazili. Prav tako do nedavnega ni

Slika 2: Brkati ser "Pisoc", fotografiran 20. 11. 1994 v dolini Bavšice (D. Carnelutti).

Fig. 2: The Bearded Vulture "Pisoc", photographed on November 20th 1994 in the Bavšica valley (D. Carnelutti).

bilo podatkov o opazovanju teh ptic z območja ob meji med Furlanijo in Slovenijo (Frey, Nieburg, neobj.). Znano je le eno samo zanesljivo opazovanje in sicer iz Trsta 15.10.1989. Opazovani osebek, imenovan Baselik, je bil istega leta izpuščen v Avstriji (M. Celio in litt., GENERO & PERCO 1991).

OPAZOVANJE V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Sredi novembra leta 1994 se je mladostni osebek brkatega sera pojavil na kraški planoti med Kaninom in Rombonom, na višini približno 2100 m (A. Zamolo ustno). Isti osebek sta E. Chiandussi in D. Carnelutti 20. 11. opazovala v dolini Bavšice. Letel je iz južne smeri proti Lovski steni, na višini približno 1900 m, vendar se je sredi doline obrnil in odletel drugam. Sera sta opazovala približno 3 minute (ob 12h) z oddaljenosti najmanj 40 m. Prepoznala sta tudi označbe, obeljena letalna peresa (3-4 in 7-8 na desni peruti) in tri po robu obeljena repna peresa. Imel je tudi rdeč obroček na desni in zlatega na levi nogi. Potemtakem je bil opazovani brkati ser, imenovan Pisoc, samec, ki se je bil izlegel v dortmundskem zoološkem vrtu, izpustili pa so ga v Engadinu 22.6.1994, starega 112 dni. V bližini predelov, kjer so ga izpustili, so ga opazovali do 17.9., nato pa so ga med 12. in 13. novembrom večkrat opazili pri Cortini d'Ampezzo v Italiji in kmalu zatem v Sloveniji. Zračna razdalja med Bavšico in Cortino d'Ampezzo je 125 km, med Bavšico in Engadinom pa 250 km. Konec maja leta 1995 se je brkati ser vrnil v Engadin (GENERO, 1995). To je prvo opazovanje kakega brkatega sera v Sloveniji, izpuščenega po programu ponovne naselitve te vrste v Alpah.

LITERATURA

FREY, H. (1992): Die Wiedereinbürgerung des Bartgeiers *Gypaetus barbatus* in den Alpen. *Egretta* 35: 85-95.

GENERO, F. (1995): La reintroduzione del gipeto sulle Alpi: risultati e situazione in Italia. VII Conv. Naz. Orn., Urbino, 23-26.09.1993.

GENERO, F. & F. PERCO (1991): La presenza del gipeto sulle Alpi orientali. *Fauna* 2:51-57.

POVZETEK

Po načrtu ponovne naselitve brkatega sera na območju Alp so do sedaj na štirih lokacijah

v Avstriji, Franciji, Švici in Italiji izpustili v naravo 60 osebkov. Medtem ko je v osrednjih Alpah vse več opazovanj teh ptic, so poročila iz vzhodnih Alp bolj redka. Opisani sta prvi dve opazovanji v Sloveniji: novembra 1994 je bil isti osebek opazovan najprej med Kaninom in Rombonom, kasneje pa še v dolini Bavšice. Prepoznan je bil istega leta v Švici izpuščen osebek, kjer so ga zopet opazili maja prihodnjega leta.

SUMMARY

Within the project to reintroduce the Bearded Vulture in the Alps, 60 individuals have been released at four sites so far. There are few observations for the eastern Alps, while sightings for the central Alps have increased considerably. The first observations for Slovenia, made in November 1994, are given here and involve a bird released in Switzerland in the same year and later seen in the western part of the Triglav National Park.

Prevod A. Purič, priredba I. Geister

Fulvio Genero, VI. XXIII marzo, 6, 33100 Udine, Italia

Pripis Komisije za rednosti:

To je prvo opazovanje te vrste v Sloveniji v zadnjih 50. letih.

A note by the Rarities Committee:

This is the first observation of this species in Slovenia in last 50 years.

Popis kosca *Crex crex* v Sloveniji v letih 1992-93

Census of the Corn Crane *Crex crex* in Slovenia in 1992-93

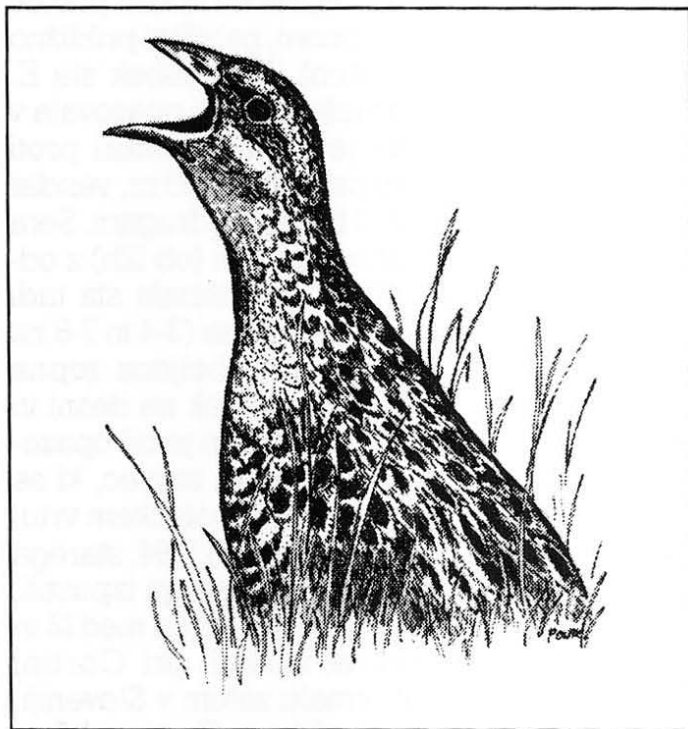
Peter TRONTELJ

UVOD

Kosec je ob belorepcu *Haliaetus albicilla* in južni postovki *Falco naumanni* ena treh v svetovnem merilu ogroženih vrst ptic, ki gnezdi tudi v Sloveniji (GRIMMET in JONES 1991). Medtem ko pri belorepcu lahko zanesljivo govorimo le o enem samem gnezdečem paru in je južno postovko z 1995. letom najverjetneje treba šteti med izginule vrste, se kosec tu in tam pojavlja v razmeroma visokem številu in je edini iz trojke z dolgoročnejšimi obeti za preživetje.

Poglobljene raziskave v nekaterih zahodno-in srednjeevropskih državah so pokazale, v čem je utemeljena bojazen, da bo ta ptica, ki navsezadnje le ni tako zelo redka, v izračunljivem času izginila; strmo upadanje številčnosti je zaznati skoraj povsod, ponekod že od konca 19. stol. (NORRIS 1947). V Franciji se je populacija med leti 1983/84 in 1991/92 zmanjšala za 40 % (BROYER 1994), na Nizozemskem od začetka 80. let za več kot 75 % (BIRDLIFE INTERNATIONAL 1995), v Veliki Britaniji med 1978/79 in 1993 za vsaj 35 % (GREEN 1995), pri čemer hitrost upadanja narašča. Najbolj drastičen zlom je populacija doživela na Irskem, kjer je od 1988 do 1994 upadla za 86 % (SUTHERLAND 1994) in z letom 94 na Severnem Irskem izumrla. Poročila o zniževanju številčnosti prihajajo tudi iz držav z velikimi populacijami in navidez ugodnimi življenjskimi razmerami, kot so Poljska, Rusija in baltiške države (npr. CEMPULIK 1991, HASHMI 1989, SZEP 1991).

Kosec je talna ptica, ki živi na travnikih z visoko vegetacijo. Razmnoževalno obdobje (valjenje, vodenje mladičev, drugo leglo) traja od sredine maja do konca julija. Temu sledi dvotedensko obdobje golitve letalnih in repnih peres, ko so tudi odrasle ptice nezmožne leteti. Odločilna faza za obstoj vrste se torej časovno ujema s košnjo, ki je v svoji moderni meha-

nizirani obliki, ko poteka z veliko naglico ter sinhrono na velikih površinah, poglavitni vzrok smrtnosti begavcev in odraslih ptic ter propada legel. Vzporedno z onemogočanjem reprodukcije napreduje uničevanje drugače še intaktnih habitatov. Spreminjanje travnikov v njive, izravnave mikroreliefa, odstranjevanje varovalnih struktur (grmi, žive meje, pasovi nekošene vegetacije), izsuševanje ter intenzivno gnojenje spreminjajo koščev življenjski prostor v evropski kulturni krajini: ekstenzivne, pozno košene travnike z velikim deležem visokih zeli.

V literaturi je zaslediti le malo podatkov, ki bi osvetljevali situacijo kosca v Sloveniji. Vsi podatki izvirajo iz priložnostnih, navadno dnevnih opazovanj. Pri kvantitativnih navedbah gre praviloma za ugibanja. Celovite oznake o razširjenosti, pogostnosti in izbiri življenjskega prostora so špekulativne ali pavšalne narave (KREČIČ in ŠUŠTERŠIČ 1963, GREGORI in KREČIČ

1979, Božič 1983). Dovolj natančno sliko razširjenosti za obdobje zadnjih dveh desetletij v rastru 10 x 10 km podaja Ornitološki atlas Slovenije (GEISTER 1995). Geister (1985) v pregledni notici omenja nekatera gnezdišča, med drugim tudi do takrat neznana v Alpah. Številčne navedbe govorijo o 5-10 koscih na Cerkniskem jezeru, 20-30 na Ljubljanskem barju (GRIMMET in JONES 1991) in 200-300 za vso Slovenijo (TUCKER in HEATH 1994). Velikosti populacij v Jovsih (TRONTELJ in VOGRIN 1993) in na Ljubljanskem barju (TRONTELJ 1994) so bile ugotovljene v okviru pričujoče raziskave.

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) je v letih 1992 in 93 organiziralo nacionalni census kosca, ki je potekal kot del društvene akcije "Kosec v Sloveniji". Namen censusa je bil naslednji:

- dobiti natančno sliko o razširjenosti;
- dobiti dovolj natančne in primerljive kvantitativne podatke o stanju populacije;
- dobiti izkušnje in postaviti izhodišča za poglobljene ekološke raziskave ter za spremljanje številčnosti in razširjenosti (monitoring).

POPIS

Preštevanje koscev v okviru drugih ornitoloških kartiranj ni možno in zahteva posebno metodologijo (HASHMI 1989). Zaradi skritega načina življenja — v gnezdiščih so kosci ves čas prikriti opazovalcu v visoki travniški vegetaciji — se je treba pri ugotavljanju številčnosti zanesti na registracije oglašanja.

Da bi zagotovili čim boljše pokritje celotnega ozemlja Slovenije, je bil census zastavljen široko. Vabila k sodelovanju z navodili so bila razposlana vsem članom DOPPS in objavljena v reviji Lovec. Poročila je oddalo 7 sodelavcev. Poleg njih so pri popisih sodelovali še drugi ornitologi, 9 sodelavcev pa se je odzvalo z ustnimi obvestili. Podatki vseh sodelavcev, ne glede na njihove izkušnje, so bili obravnavani enako in praviloma upoštevani brez preverjanj. Pri končni obdelavi so bili upoštevani tudi nekateri dopolnilni podatki iz leta 1994.

Metoda je temeljila na vsaj enkratnem obisku vsakega potencialnega koščevega prebivališča. V popisnih navodilih je ta oznaka veljala "praktično vsem večjim travniškim površinam, kjer je trava dovolj visoka, da mu zagotavlja kritje". V praksi se je to nanašalo na travnike, velike najmanj 0,5 km², pri čemer so bili izvzeti suhi kraški travniki in pašniki. V britanskem censusu je bil potencialni koščev

habitat definiran kot "zeli, trava, poljščine ali močvirna vegetacija, višja od 20 cm" (GREEN 1995). Prisotnost koscev so popisovalci preverjali s poslušanjem ob nekajminutnih postankih. Na območjih z mnogimi kosci so pozicije ptic vnašali v topografske karte različnih meril. Da bi se izognili podvajanju registracij zaradi sprememb položaja pojočih samcev (SCHÄFFER 1993), je bil popis enega območja opravljen v eni noči. Pokazalo se je, da je 10-15 km² maksimalna površina, ki jo zmore popisovalec pregledati v eni noči ob ugodno razvejenem cestnem omrežju oz. lahki prehodnosti terena in ne previsoki gostoti koscev. Cerknisko polje, ki je preveliko za enega popisovalca, je sinhrono obdelalo več skupin po predelih, začrtanih v specialkah.

Na mnogo večjem Ljubljanskem barju je štetje potekalo v mreži 1 x 1 km Ornitološkega atlasa Ljubljanskega barja zaradi pomanjkanja ljudi in časa v daljšem obdobju, vendar so bili tudi tu večji enotni kompleksi obdelani v eni noči. Kjer je prehodnost terena to dopuščala, so bili kosci prešteti z roba raziskovalnih polj (rastrov) proti notranjosti.

Samci kosca (predpostavljeno je bilo, da so oglašajoče se ptice samci) se oglašajo bolj ali manj nepretrgoma in s stalnega mesta le ponoči. Raziskave z radijskimi oddajniki opremljenih koscev na Škotskem (HUDSON et al. 1990) so pokazale, da je verjetnost oglašanja (petja) največja med 23.00 h in 02.00 h po Greenwichu od 20. maja do 10. julija in zajame okrog 80% samcev. Schäffer (1993) ugotavlja premik začetka neprekinjenega petja od 20.00-21.00 h konec maja do 22.30-23.30 sredi julija.

Upoštevajoč razliko v geografski širini med Škotsko in Slovenijo je bila večina popisov slovenskega censusa opravljena med 23.00 h in 03.00 h. V navodilih za sodelavce je bil priporočen čas med 00.00 h in 03.00 h v obdobju od srede maja do konca junija. Dejansko je bil del popisov opravljen zunaj priporočenega časa v jutranjih, dopoldanskih in večernih urah. Ptice v goratih predelih nad 700 m n.m.v. so se intenzivneje oglašale v času od prvega svitanja do sončnega vzhoda, medtem ko so ponoči pele le občasno in posamič. Zato so bili popisi tod opravljeni večinoma zjutraj. Za potrditev splošne veljavnosti teh ugotovitev je zbranih še premalo podatkov.

Postavke v navodilih za poročilo o popisu so bile:

1. Raziskano območje (ime, lega, meje, po možnosti vrisano v karto),

2. Habitat (delež in vrste travnikov, zaraslost z grmovjem in drevjem, termin in način košnje, stanje, npr. melioracije ali požigi),

3. Datum, ura, vreme,

4. Natančnost štetja (v celoti, le del območja),

5. Ostalo (najdeno gnezdo, mladiči).

Sodelavci so bili zaproseni še za starejše podatke ter podatke o naključnih in priložnostnih opažanjih.

REZULTATI

V obdobju cenusa je bilo na 32 lokalitetah ugotovljenih 464 pojočih samcev. Poročila iz Dola pri Ljubljani in doline Malinske (Istra) ne omenjajo natančnega števila, zato je upoštevana le lokaliteta. Upošteevajoč nepregledana območja (v poglavju Razprava) je možna dokaj natančna ocena slovenske populacije kosca v tem obdobju nekaj prek 500 pojočih samcev.

Rezultati cenusa po posameznih lokalitetah in regijah so podani v Tabeli 1. Vsa krajevna imena so po Atlasu Slovenije (1992). Naslednja območja so bila v nočnem času kontrolirana enkrat, a prisotnost koscev ni bila ugotovljena: relacije Vodice-Bukovica, Brnik-Zalog-Lašovče, Vesca-Vojsko, Češča vas-Prečna, Šentjakobsko polje ob Krki, osrednji del Banjšic, Vremščica, Bloška planota, Čadrg, zgornji del jezera Pernica, ob Muri na relaciji Rihtarovci-Turjanci-Hrastje Mota-Stara Nova vas-Bunčani-Veržej-Mota-Cven-Banovci-Razkrižje-Srednja Bistrica-Velika Polana, Mirenska dolina med Mirno in Mokronogom, Dobropolje, relacija Gorenje Blato-Pijava Gorica, severni in zahodni del Sorškega polja.

Kosci so po lokalitetah porazdeljeni zelo neenakomerno: 78 % ptic živi na vsega 1 % lokalitet; 69 % lokalitet je z dvema ali tremi kosci (Sl. 1). O kvaliteti oz. primernosti teh predelov za življenjski prostor lahko sklepamo po maksimalnih gostotah, ki jih kosci dosežajo na večjih sklenjenih površinah (npr. 1 km²) znotraj naseljenega območja. Pri tem je treba predel z največjo gostoto pojočih samcev načrtno poiskati, saj prihaja do agregacij tudi v povsem homogenih habitatih (GLUTZ VON BLOTZHEIM et al. 1973, SCHÄFFER 1993). Opazna je povezanost med maksimalno gostoto ter velikostjo celotnega naseljenega območja ($r = 0,75$; $p < 0,05$) (Sl. 2). Na večji za kosca primerni površini bodo

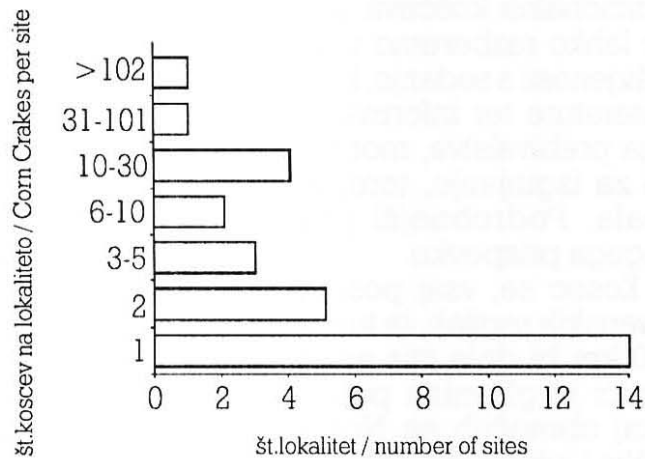
Regija Region	Lokaliteta Site	Št. No.	%
Notranjska	Ljubljansko barje	230	50
	Cerkniško jezero	101	22
	Planinsko polje	29	5
	dolina Reke	30	6
	Nanoščica	12	3
	Postojnska kotl.	9	2
	Ravnik	3	0,5
	Loško polje	3	0,5
	Bloška polica	1	0,2
	Planina (Snežnik)	1	0,2
	Suhi Vrh (Snežnik) ¹	1	0,2
	SKUPAJ	420	90
Primorska	Kobariški Stol	14	3
	Kobariško blato	3	0,5
	Lisec	2	0,4
	Livek-Liv. Ravne	2	0,4
	Kolovrat	1	0,2
	Krn	1	0,2
	dolina Malinske ²
SKUPAJ	23	5	
Štajerska	Jovski	6	1
	Brezje ob Slomu	2	0,4
	Log pri Sevnici	1	0,2
	SKUPAJ	9	2
Dolenjska	Savski Laz	2	0,4
	Borovec	1	0,2
	Dolenja vas	1	0,2
	Kočevska reka	1	0,2
	Radensko polje	1	0,2
	Rašica	1	0,2
	Vas	1	0,2
	SKUPAJ	8	2
Gorenjska	Horjul	1	0,2
	Zelenci ³	1	0,2
	Dol pri Ljubljani ²
	SKUPAJ	2	0,5
Prekmurje	Muriša	2	0,5
	SKUPAJ	464	100

¹Šere (1994)

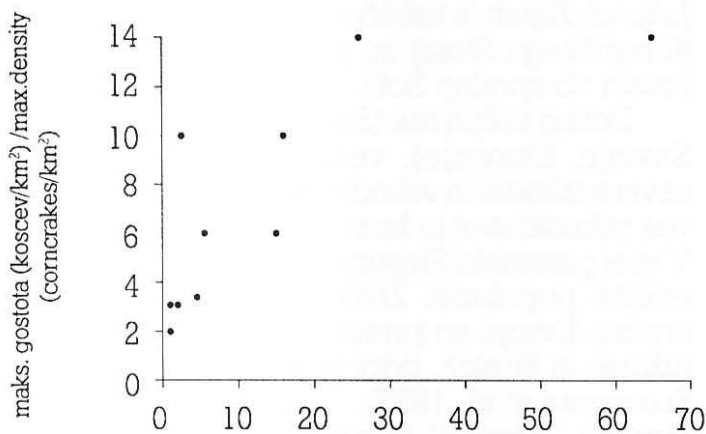
²ni podatka o številčnosti / no numerical data

³Gregori (1993)

Tabela 1. Pregled številčnosti in deleža pojočih koscev po regijah in 32 zasedenih lokalitetah v letih 1992-93 v Sloveniji.
Table 1. Numbers and percentages of singing Corn-Crakes in Slovenia in 1992-93 at 32 occupied sites.

Slika 1: Porazdelitev številčnosti koscev po lokalitetah.
Figure 1: Distribution of the Corn Crake abundance amongst sites with recorded individuals.

Slika 2: Maksimalna gostota pojočih koscev glede na velikost celotnega s kosci naseljenega predela.
Figure 2: Maximum density of singing Corn Crakes in relation to the entire site of area.

torej praviloma tudi boljše življenjske (ekološke) razmere.

Okviren pregled glavnih tipov habitatov, ki jih naseljujejo kosci, kaže izrazito prevladovanje poplavnih travnikov (64% registracij). Sledijo nekošena močvirja visokih šašov (Magnocaricion) z 18%, travniki, ki niso izpostavljeni vsakoletnim poplavam (13%), ter opuščeni gorski travniki in pašniki na nadmorskih višinah med 700 in 1440 m (5%). Neobdelane, zapleveljene njive in poljščine so s po enim ugotovljenim koscem kot življenjski prostor nepomembne.

Manjše število poročil se je nanašalo na preletnike. Opaznejši je bil pomladanski prelet leta 1992 v severovzhodni Sloveniji, ko so se kosci 23. in 24. maja oglašali v okolici Cirkulan in ob Ptujskem jezeru.

RAZPRAVA

Natančnost štetja

Cenzus kosca, izveden v letih 1992 in 93, pomeni prvo celovito in kvantitativno raziskavo populacije te vrste v Sloveniji. Uporabljena metoda je bila zelo podobna tistim pri sorodnih raziskavah v drugih državah (HUDSON et al. 1990, BERG et al. 1992, GREEN 1995). S tem je dosežena določena standardizacija, ki dopušča primerjave populacij na podlagi števila pojočih samcev.

Število prešteti samcev se nedvomno ne ujema s številom dejansko prisotnih na kontroliranih lokalitetah. Razni dejavniki lahko povzročijo precenitev ali podcenitev tega števila:

Število obiskov — Večina lokalitet je bila obiskana le enkrat. Verjetnost, da ptice ne registriramo (ker se ne oglašajo) v priporočenem nočnem času, je 0,2 (HUDSON et al. 1990). Ob dvakratnem obisku se ta verjetnost hipotetično zmanjša na kvadrat te vrednosti, ki znaša 0,04 (STOWE et al. 1993).

Obiski zunaj priporočenega časa — Na 10 lokalitetah (30 % vseh) je bilo štetje izvedeno v jutranjih ali dopoldanskih urah. Verjetnost, da kosca preslišimo, se tedaj poveča na prek 60% (HUDSON et al. 1990). Tu so izvzeti gorski predeli, kjer so kosci kazali nekoliko drugačno cirkadiano razporeditev petja.

Neizkušenost popisovalcev — Za vse sodelavce je bil cenzus prvo ukvarjanje s sistematičnim, kvantitativnim nočnim delom. Odstopanja so tu možna v obeh smereh. Kosci, ki se med petjem obračajo, z večje oddaljenosti daje vtis, kot da jih je več skupaj. Kadar so položaji ptic vrisani v karti (najmanj 1:25 000), je pri obdelavi rezultatov to napako moč omiliti: pojoči samci so navadno med seboj oddaljeni vsaj 100-200 m, le redko manj (SCHÄFFER 1994). Koščev petje je lahko slišati zelo daleč (tudi do enega kilometra in več), kar lahko povzroči podvajanje registraciji med približevanjem. Tudi tej napaki se ognemo s kartiranjem. Po drugi strani je z večje oddaljenosti ob neugodnih razmerah (veter, glasno oglašanje žab) kosca lahko preslišati ali več ptic zaznati kot eno.

Dostopnost in prehodnost terena — Navodila za cenzus v Veliki Britaniji (GREEN 1995) predvidevajo 500 m kot največjo oddaljenost popisne poti od vsakega potencialnega habitata. Iskušnje pri slovenski

raziskavi so pokazale, da to pogosto ni mogoče brez večjih fizičnih naporov in velike porabe časa (gorati predeli, zaraščenost, vode). Ta zahteva v mnogih primerih ni bila izpolnjena zaradi številčno skromne ekipe prostovoljnih popisovalcev in njihovega omejenega časa. Pri večjem številu koscev in zvočnih preprekah (npr. žive meje) je 500 m prevelika razdalja za natančno določitev števila in položaja.

Odmev — Skupine dreves, hiše, vzpetine, gozdni rob ipd. lahko povzročijo odmev koščevega oglašanja, ki ga zaznamo daleč stran. Včasih je treba prehoditi več 100 m, da izključimo možnost tovrstne znote.

Zelo verjetno smo številčnost podcenili, vendar pa njihovega obsega ni moč natančno oceniti. Zato sta število in ocena številčnosti podana brez popravkov navedenih dejavnikov.

Kontrola oz. preštevovanje koscev na določenem območju sta bila izvedena seveda šele potem, ko je bilo območje prepoznano kot potencialno koščevo prebivališče — na podlagi poznavanja terena ali študije zemljevidov. Števila in površine potencialnih območij, ki iz različnih razlogov niso bila pregledana, za zdaj ni možno oceniti. Zanesljivo pa je bila obdelana večina (če ne celota) območij, ki se po velikosti in ekoloških značilnostih (kraška polja, mokrišča, steljniki) in s tem tudi po številu koscev, razlikujejo od drugih. Posamezne ali maloštevilne ptice na lokalitetah zunaj teh predelov pomenijo le 11 % skupne vsote. V tem okviru se domnevno giblje tudi število koscev na še neodkritih lokalitetah. Ob takšni predpostavki ocenjujem slovensko populacijo v obdobju cenusa na približno 510 samcev.

Stanje populacije

Slovenija ima torej več koscev od večine zahodno- in srednjevropskih držav (BIRDLIFE INTERNATIONAL 1995), a še vseeno bistveno manj od držav vzhodne Evrope. Poglobljene primerjave bi imele malo pomena zaradi mnogo nižje stopnje raziskanosti v večini držav. Belgija, Danska, Francija, Irska, Lichtenstein in Velika Britanija imajo kosce preštete podobno ali še natančneje kot Slovenija. Od teh ima le Francija s 1000-1200 pojočimi samci večjo populacijo od slovenske. Primerjava številčnosti na površinsko enoto bi postavila Slovenijo povsem v ospredje.

Kolikor natančno je ocenjeno trenutno stanje, toliko manj so možne s kvantitativnimi podatki podprte izjave o trendih. Primerjave številčnosti niso možne niti za najbolj znana

tradicionalna koščeva prebivališča. Nekoliko več lahko razberemo iz primerjave nekdanje razširjenosti s sedanjo, ki jo omogočajo podatki iz literature ter informacije starejšega kmečkovega prebivalstva, morda lovcev. Brez izjeme gre za izginjanje, torej redčenje in krčenje areala. Podrobnejši pregled bo predmet drugega prispevka.

Kosec se, vsaj posamič, pojavlja v vseh slovenskih regijah, in tudi kartiranje v mreži 50 x 50 km bi dalo vtis splošne razširjenosti. V resnici je glavnina populacije zgoščena na nekaj območjih na Notranjskem, v porečju kraške Ljubljane. Kraška polja z Ljubljanskim barjem so jedro slovenske populacije. Tudi lokalitet s posameznimi ali maloštevilnimi pticami je največ na Notranjskem. Druge, ob sistemu Ljubljane manjše koncentracije so v dolini Reke (ki je tudi kraška ponikalnica), v JZ Julijskih Alpah (s težiščem na travnatih pobočjih Kobariškega Stola) in, popolnoma izolirano, v Jovsih ob spodnji Sotli.

Doline večjih rek (Soče, Vipave, Save, Krke, Savinje, Dravinje), velike kotline, ravninski severovzhodni in vzhodni del Slovenije, skratka ves nižinski svet je brez ali skoraj brez koscev. V vsej panonski Sloveniji sta se ohranili le dve reliktni populaciji. Življenjski prostor kosca v srednji Evropi so pretežno poplavni travniki v nižinah in širokih, odprtih podoljih (GLUTZ VON BLOTZHEIM et al. 1973). Težišča razširjenosti v Franciji, Nemčiji in na Poljskem (države z največ kosci v srednji in zahodni Evropi) so v dolinah velikih rek. Tako je že iz razširjenosti v Sloveniji razviden kritičen položaj vrste in krčenje njenega areala. Nizke gostote na večini lokalitet zunaj osrednjih predelov kažejo na slabše, kvečjemu suboptimalne življenjske razmere. Više ležeča kraška polja in hidrotehnično težko obvladljivo Ljubljansko barje imajo zaradi tega vlogo refugijev.

Nejasno ostaja, kolikšen del populacije se razmnožuje in kolikšna je gnezditvena uspešnost. Pojoči samci, kakor so primerni za štetje, ne povedo nič o reprodukciji populacije. Flade (1991) z intenzivnimi raziskavami ni mogel dokazati gnezdenja kljub mnogim tam pojavljajočim se samcem in postavlja vprašanje, ali kosci v srednjevropskih rečnih podoljih sploh še gnezdi. Schäffer (1994) ugotavlja, da verjetnost gnezdenja na lokalitetah z manj kot tremi stalno pojavljajočimi se samci močno pade. V Sloveniji je takih lokalitet z minimalno verjetnostjo reprodukcije kar 69 %. Dokazov gnezdenja, tudi novejših, v Sloveniji ne manjka. Skoraj brez izjeme gre za gnezda ali mladiče,

razkrite med košnjo. Prav tako ni jasno, koliko gnezd in mladičev med košnjo propade.

Obeti

Že globalni trendi dolgotrajnega upadanja zadoščajo za spoznanje o nujnosti takojšnjih varstvenih ukrepov za to vrsto pri nas. Ekstenzivni, vlažni travniki, kakršne naseljuje koscec, so ta hip najbolj ogrožen življenjski prostor v Sloveniji (TRONTELJ in VOGRIN 1993, TRONTELJ 1994). Njihovo izginjanje je vzrok krčenja koščevega areala. Z objavo rezultatov cenusa želim opozoriti tudi in predvsem na mednarodno odgovornost Slovenije za kar precejšen delež srednjeevropske populacije. Zdaj v vsej državi ni zavarovano nobeno gnezdišče. O drugih, še bolj potrebnih varstvenih ukrepih se sploh ni razpravljalo.

Cenzus sam po sebi, brez ponujenih rešitev za probleme, ki jih nakazuje, ne bi imel dosti smisla. Sočasno z aktivnim varstvom je nujno treba začeti spremljati razvoj populacije. Slepo sprejemanje administrativnih ukrepov brez stalnega preverjanja njihovih učinkov je enako nesmiselno. Uporabljena metoda zagotavlja ponovljivost cenusa ob odpravi ugotovljenih napak in pomankljivosti. Zaradi vrste objektivnih omejitev izvedba celovitega štetja verjetno ne bo možna prej kot v petih letih. Enako pomembno, predvsem pa takoj izvedljiv je monitoring na izbranih testnih površinah, kakršen deloma že poteka (Cerkniško jezero, Jovsi). Vzporedno je treba spremljati, tudi nadzorovati, naravne in antropogene spremembe habitata.

Predvideno je nadaljevanje zbiranja vseh, tudi ključnih podatkov in pregledovanje novih potencialnih lokalitet. Vsako območje, kjer se v času gnezditve redno zadržujeta dva ali več koscev, je treba evidentirati kot naravovarstveno pomembno in določiti primeren (sprejemljiv) režim vzdrževanja. Pripraviti je treba nacionalni program za varstvo kosca, kar je predvideno v Mednarodnem delovnem načrtu za ohranitev kosca (BIRDLIFE INTERNATIONAL 1995).

Uvodoma omenjeni obeti za ohranitev populacije v Sloveniji v sedanjem obsegu in razširjenosti so realni le v primeru ustavljanja intenzifikacije kmetijstva ter uvajanja naravovarstveno osnovanega managementa (vzdrževanja) ključnih travniških površin. Z drugimi besedami, ohraniti je treba tradicionalne načine obdelovanja.

ZAHVALA

Pri terenskih popisih so sodelovali: F. Bračko, T. Čelik, T. Jančar, P. Kmecl, B. Marčeta, M. Perušek, S. Polak, A. Ramšak, K. Rižner, B. Rubinič, J. Senegačnik, D. Šere, T. Trilar in A. Vrezec. Pisna ali ustna poročila so prispevali še A. Bibič, M. Gjerkeš, V. Luskovec, A. Sovinc, B. Štumberger, L. Troha ter Lovska družina Cajnarje in Lovska zveza Slovenije. S. Polak je prevzel velik del štetja na Notranjskem in pomagal pri organizaciji ter metodoloških izboljšavah. V številnih napornih nočnih ekskurzijah in dolgih urah mnogokrat tudi brezuspešnega prisluškovanja temi so omenjeni kolegi prispevali k sedanjemu vedenju o koscu v Sloveniji. Ob tej priložnosti se vsem prisrčno zahvaljujem.

LITERATURA

- BERG, H.-M., H. LAUERMANN & P. SACKL (1992): Biotoperhebung Truppenübungsplatz Allensteig, Ornithologische Kartierung. Öster. Ges. Vogelk.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL (1995): European Action Plan for the Corncrake *Crex crex*.
- BOŽIČ, I. (1983): Ptiči Slovenije. Lovska zveza Slovenije, Ljubljana.
- BROYER, J. (1994): La régression du Rale de genets *Crex crex* en France et la gestion des milieux prairiaux. *Alauda* 62: 1-7.
- CEMPULIK, P. (1991): Bestandsentwicklung, Schutzstatus und aktuelle Untersuchungen am Wachtelkönig in Polen. *Die Vogelwelt* 112: 40-45.
- FLADE, M. (1991): Die Habitate des Wachtelkönigs während der Brutsaison in drei europäischen Stromtälern (Aller, Save, Biebrza). *Die Vogelwelt* 112: 16-40.
- GEISTER, I. (1985): Koscec *Crex crex*. *Acrocephalus* 6: 48.
- GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS Ljubljana.
- GLUTZ V. BLOTZHEIM, U., K. BAUER & E. BEZZEL (1973): Handbuch der Vögel Mitteleuropas Bd. 5. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt.
- GREEN, R.E. (1995): The decline of Corncrake *Crex crex* in Britain continues. *Bird Study* 42: 66-75.
- GREGORI, J. (1993): Koscec *Crex crex*. *Acrocephalus* 14: 125-126.
- GREGORI, J. & I. Krečič (1979): Naši ptiči. DZS, Ljubljana.
- GRIMMET, R.F.A. & T.A. JONES (1991): Important Bird Areas in Europe. ICBP Technical Publication No. 9, Cambridge.
- HASHMI, D. (1989): Zur Situation des Wachtelkönigs *Crex crex* in Europa. *Ber. Dtsch. Sect. Int. Rat. Vogelschutz* 28: 9-25.
- HUDSON, A. V., T. J. STOWE & S. J. ASPINALL (1990): Status and distribution of Corncrakes in Britain in 1988. *British Birds* 83: 173-187.
- KREČIČ, I., ŠUŠTERŠIČ, F. (1963): Ptice Slovenije. DZS, Ljubljana.

NORRIS, C.A. (1947): Report on the distribution and status of the Corncrake. *British Birds* 40: 226-244.

SCHÄFFER, N. (1994): Ecology of Corncrakes *Crex crex*. BIRDLIFE INTERNATIONAL Corncrake Action Plan Workshop. (neobjavljeno)

SCHÄFFER, N. (1993): Untersuchungen zur Habitatwahl und Brutbiologie des Wachtelkönigs *Crex crex* im Murnauer Moos/ Oberbayern. *Vogelwelt* 114: 55-72.

STOWE, T.J., NEWTON, A.V., GREEN, R.E., MAYES, E. (1993): The decline of the Corncrake *Crex crex* in Britain and Ireland in relation to habitat. *Journal of Applied Ecology* 30: 53-62.

SUTHERLAND, W.J. (1994): How to help the Corncrake. *Nature* 372: 223.

SZEP, T. (1991): The present and Historical Situation of the Corncrake in Hungary. *Die Vogelwelt* 112: 45-48.

ŠERE, D. (1994): Kosec *Crex crex*. *Acrocephalus* 15: 55.

TRONTELJ, P. (1994): Ptice kot indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja (Slovenija). *Scopolia* 32: 1-61.

TRONTELJ, P. & M. VOGRIN (1993): Ptice Jovsov in predlogi za njihovo varstvo. *Acrocephalus* 14: 200-209.

TUCKER, G. M. & M. F. HEATH (1994): Birds in Europe: their conservation status. *BirdLife International Conservation Series No.3*, Cambridge.

POVZETEK

V letih 1992 in 93 je bil izveden prvi census kosca v Sloveniji. Raziskana je bila večina potencialnih lokalitet. Prešteti so bili 464 pojočih samcev, kar omogoča oceno slovenske populacije v obdobju cenzusa na prib. 510 samcev. Težišče razširjenosti je v sistemu kraške Ljubljance na kraških poljih in na Ljubljanskem barju, kjer je bilo registriranih 84 % vseh koscev. V nižinskem vzhodnem in severovzhodnem delu Slovenije je bilo poleg manjše reliktna populacije vsega nekaj osamljenih registracij. Ravnice ob večjih rekah so bile z izjemo nekaj ptic ob Kolpi praktično brez koscev. Na opuščeni gorski senožeti in travnikih nad 700 m.n.m. v zahodnih Julijskih Alpah ter v Snežniškem pogorju gnezdi razpršeno manjše število koscev s pomembnejšo zgoščenostjo na Kobariškem Stolu. Večina (64 %) koscev je bila registrirana na vsakoletno poplavljenih, pozno košenih travnikih in steljniki. Nekošena močvirja in bolj suhi ekstenzivni travniki so naslednja najpomembnejša prebivališča, ki jim sledijo opuščeni gorski travniki. Njive so kot življenjski prostor nepomembne. Modernizacija in

intenzifikacija kmetijstva, zgodnja strojna košnja skupaj z uničevanjem habitata (osuševanje, komasacije, spreminjanje travnikov v njive) ogrožajo večino še preostalih območij s kosci. Ponekod, zlasti v gorskem svetu, jih ogroža zaraščanje travnikov zaradi opuščanja košnje. Nobeno od pomembnejših območij ni deležno zakonskega varstva; tradicionalno travniško kmetijstvo ni državno podprto.

SUMMARY

In 1992 and 1993, the first Corn Crake *Crex crex* census was carried out in Slovenia so far. Most of the potential sites were investigated. 464 singing males were counted, according to which the Slovene population of this bird can be estimated at about 510 males in the census period. The focal point of its distribution are the karst polje along the Ljubljana river system and Ljubljansko barje (the Ljubljana Marshes), where 84% of all Corn Crakes were registered. In the lowlands of the eastern and northeastern parts of Slovenia, only isolated records were made apart from a small remaining population. With the exception of a few individuals, these birds were practically absent in the plains along some larger rivers. In the abandoned upland meadows above 700 m a.s.l. in the western Julian Alps and in the Snežnik mountains, it breeds dispersedly in small numbers, while its breeding at Kobariški Stol is quite dense. Most of the Corn Crakes (64%) were recorded in annually inundated and late in the season mown meadows and rough grassland. Unmown marshes and somewhat drier, extensively cultivated meadows represent the bird's next most important habitats, followed by abandoned upland meadows. Arable land, as the bird's possible biotope, are not significant. Most of the remaining areas inhabited by Corn Crakes are threatened by the increasing modernization and intensification of agriculture as well as by early mechanized mowing, together with the destruction of habitat (draining, transformation of meadows into fields). At places, especially in mountainous country, the Corn Crake is threatened due to the fact that the no longer mown grassland is becoming gradually overgrown with shrubs. None of the more important areas has been legally protected, and the traditional meadow farming has not been given any state support.

Peter Trontelj, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, Večna pot 111, 61000 Ljubljana

Spolna sestava in gnezditvena uspešnost velikega žagarja *Mergus merganser* na Trbojskem jezeru

Sex structure and breeding success of the Goosander *Mergus merganser* at Trbojsko jezero

Henrik CIGLIČ, Iztok GEISTER

UVOD

Veliki žagar *Mergus merganser*, sicer holarktična vrsta iz družine Anatidae, je v srednji Evropi razširjen bolj ali manj razpršeno. Na velikih sladkovodnih jezerih, brakičnih obrežnih vodah poljsko-severnonemške nižine in rekah ni pogost gnezdilec, še redkejši pa je na jezerih severnih predalpskih pokrajin (BAUER, BLOTZHEIM 1980). V osemdestih letih je bilo zaznati širjenje njegovega areala v Avstriji, leta 1984 pa opaženo prvo gnezdenje južno od glavne alpske verige na Dravi (DVORAK, RANNER, BERG 1993). V Sloveniji je bila prva gnezditvev opažena leta 1991 na Trbojskem jezeru (akumulacija Mavčiče) na Savi (TRONTELJ 1992).

Populacija s severnega obrobja Alp naj bi prezimovala predvsem na jezerih in rečnih akumulacijah južne Nemčije in Švice, manjši del pa tudi južneje (BAUER, BLOTZHEIM 1980). V Sloveniji prezimuje na Dravi, predvsem na njenih akumulacijskih jezerih, kjer lahko preštejemo skoraj 100 osebkov (SOVINC 1994).

Poletno obdobje mene letalnih peres, ko ptice ne morejo leteti, veliki žagarji preživijo v posebnih golitvenih ali pa gnezditvenih vodah, odvisno od njihove gnezditvene aktivnosti (samci in gnezditveno neuspešne samice odletijo) in obsežnosti oziroma s tem povezane varnosti gnezditvenih prebivališč (CRAMP 1986). Ob koncu avgusta, še bolj pa v začetku septembra, se pravi dolgo pred pravo selitvijo v prezimovališča, zapustijo gnezditvena in golitvena prebivališča in se v večjem številu zberejo v rečnih ustjih in jezerskih plitvinah (BAUER, BLOTZHEIM 1980).

"Na edinem ugotovljenem gnezdišču v Sloveniji, na savski akumulaciji v Trbojah, je zimsko pojavljanje velikih žagarjev drugačno kot na prezimovališču na večjih vodah Dravskega in Ptujkega polja. Na Trbojskem in bližnjem Zbiljskem jezeru se veliki žagarji ne pojavljajo v večjih skupinah vso zimo, temveč

običajno prilete posamezni, paroma ali v manjših skupinicah šele v drugi polovici zime, v januarju ali februarju, potem ko so prvi del zime preživeli na drugih prezimovališčih (CIGLIČ, ustno). V tem času je njihovo število na Dravi največje, medtem ko je za ptice, ki prilete na Trbojsko in Zbiljsko jezero, prezimovalno obdobje pravzaprav že končano, saj takoj pričnejo s svatovanjem." (SOVINC 1994)

S pričujočim prispevkom sva skušala ugotoviti, kdaj pri nas samci zapustijo gnezditveno prebivališče in kaj se zgodi s spolno nezrelimi osebki. Zanimalo pa naju je tudi, kakšen je bil v tem obdobju gnezditveni uspeh.

METODA

Veliki žagarji so bili na Trbojskem jezeru popisani v zimskih in spomladanskih mesecih od leta 1993 do 1995 (od 16.1.1993 do 13.6.1995), in sicer v 116 dnevih na relaciji Hrastje - Trboje (5 km), predvsem v zgodnjih popoldanskih urah. Vsa opazovanja so bila opravljena z daljnogledom (8 x 40). Na terenu je ptice popisal Henrik Ciglič, tako zbrane podatke pa je obdelal in interpretiral Iztok Geister.

V gnezditvenem obdobju se spola na pogled dobro ločita. Pač pa spolno zrelih samic z daljnogledom ni bilo mogoče ločiti od spolno nezrelih osebkov obeh spolov (zato jih v besedilu imenujemo osebki z ženskim tipom perja). Veliki žagarji namreč spolno dozoriijo v tretjem koledarskem letu življenja. Samice so prepoznavne takrat, ko vodijo mladiče. Zato sva število spolno nezrelih osebkov morala izračunati.

Nekaj težav je bilo tudi z identifikacijo samic z mladiči, saj se je število mladičev, ki jih je vodila ena samica, včasih zmanjšalo oziroma povečalo, kar je povezano s smrtnostjo mladičev oziroma nagnjenjem izgubljenih mladičev, da se pridružijo vrstnikom druge matere.

Gnezditveno uspešnost ugotavlja s številom samic z mladiči. Samih gnezd (domnevno veliki žagar gnezdi v labornatih pečinah potopljene soteske Zarice) zaradi težke dostopnosti terena nisva iskala.

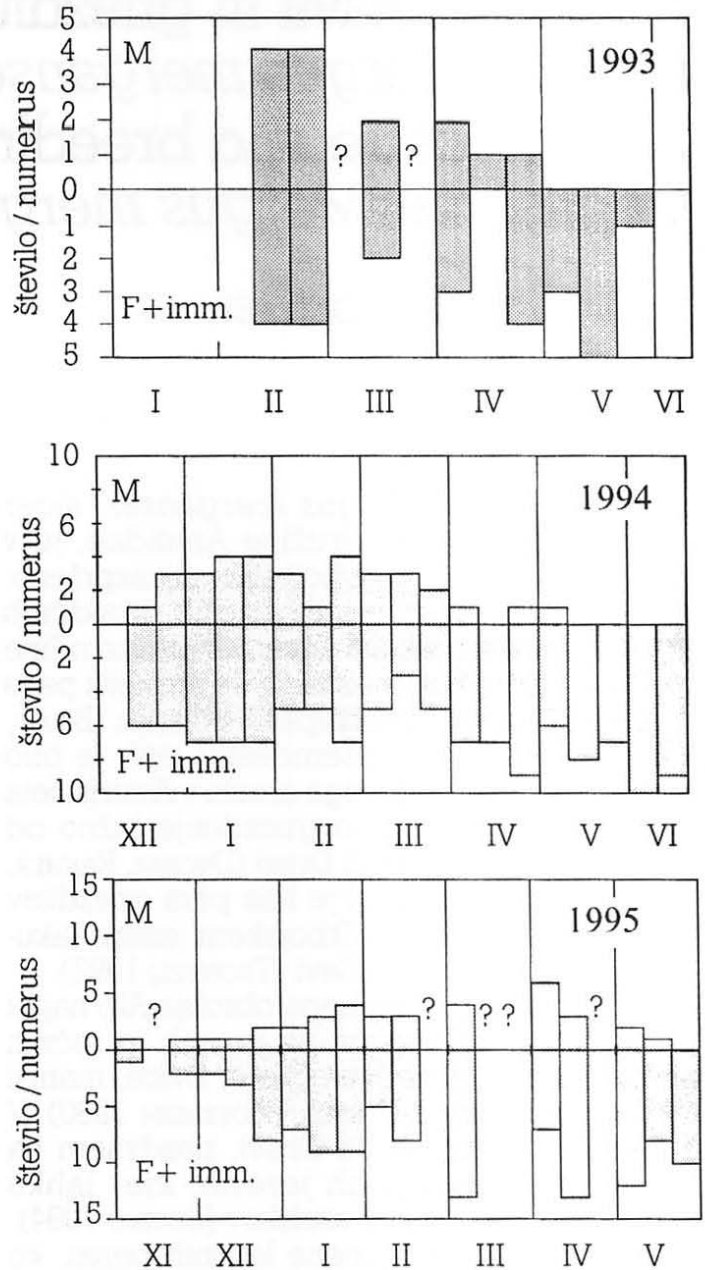
Rezultate številčnosti samcev in samic prikazujeva z dekadnimi maksimumi (najvišje število opazovanih osebkov v desetdnevni periodi).

REZULTATI

V letu 1993 (34 opazovanj od 16.1. do 15.6.) je bil prvi par žagarjev opažen 16.2., po 6.4. pa so se pojavljali le ločeno po spolu. Največ samcev (4) je bilo opaženih v zadnji februarjski dekadi, potem pa je njihovo število začelo padati; do prve aprilske dekade sta bila dva, zatem le še eden, po 22.4. pa je izginil tudi ta. Število samic oziroma osebkov z ženskim tipom perja je bolj nihalo. Februarja je naraščalo enakomerno s številom samcev, v marcu padlo na njihovo raven in se potem vztrajno večalo do sredine maja, ko je bilo opazovanih kar 5 samic (oziroma osebkov z ženskim tipom perja). Po tem datumu se je število samic zelo zmanjšalo. Prva samica z mladiči je bila opažena 6.5. To leto je bilo opazovanih 25 mladičev, ki so jih vodile štiri samice (4, 4, 10, 7).

V letu 1994 (38 opazovanj od 16.12.1993 do 19.6.1994) so veliki žagarji (2 samca in 6 samic) prileteli 19.12.1993. V parih jih je bilo prvič videti 40 dni pozneje (26.1.1994)! V parih so bili zadnjič opaženi 8.3. Dne 21.4. je bila že opazovana prva samica z mladiči na hrbtu. Število samcev je naraščalo do konca januarja, potem pa se je do srede februarja zmanjšalo na en sam osebek. Tudi število samic se je v istem obdobju zmanjšalo s 7 v januarju na 3 sredi februarja! Od zadnje dekade v februarju, ko so bili spet opaženi 4 samci, je njihovo število vztrajno padalo do začetka aprila. Osamljeni racak je vztrajal v gnezditvenem prebivališču vse do 7.5. Tudi v tem letu je število opazovanih samic nihalo veliko bolj kot število opazovanih samcev, čeprav je bil trend spreminjanja števila v začetku pri obeh podoben. Največje število samic (oz. osebkov z ženskim tipom perja), to je 10, je bilo opazovano v prvi junijski dekadi. Skupno število opazovanih mladičev, ki jih je vodilo 7 samic, je bilo 47 (7, 3, 6, 14, 4, 7, 6).

V letu 1995 (44 opazovanj od 8.11.1994 do 13.6.1995) sta bila samec in samica na Trbojskem jezeru sicer opažena že na začetku

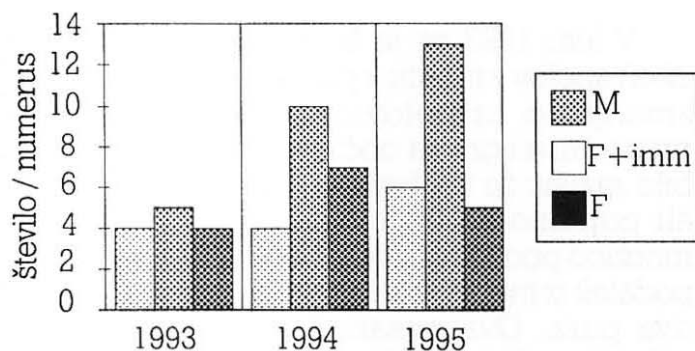
Slike 1 - 3: Pojavljanje in spolna sestava velikega žagarja *Mergus merganser* na Trbojskem jezeru v letih 1993-95. Med samicami so tudi spolno nezreli osebki.

(M = samci, F + imm. = samice in spolno nezreli osebki, I., II., III. = meseci, ? = ni podatkov)

Figs 1 - 3: Occurrence and sex structure of the Goosander's *Mergus merganser* population at Trbojsko jezero between 1993 and 1995. Among the females, immature individuals also appear.

(M = males, F + imm. = females and sexually immature individuals I., II., III. = months, ? = no data)

novembra, vendar je bilo oblikovanje para zaznati šele v začetku decembra. Zatem vse do konca januarja, ko je bilo med samicami opaziti boje za samce, parov ni bilo videti. Prvi mladič je bil opažen 9.5., dva dni pozneje pa je bil samec viden zadnjič. Tudi v tem letu je število samcev naraščalo do konca januarja in

Slika 4: Največje število opazovanih samcev (M), samic in spolno nezrelih osebkov (F + imm.), ter samic z mladiči (F) na Trbojskem jezeru v letih 1993-95.

Fig. 4: The highest number of observed males, females and sexually immature individuals, and females with their young at Trbojsko jezero in 1993-95.

se znižalo v februarju. Največje število (6) je bilo v tem letu zabeleženo na začetku aprila, potem pa je naglo padalo do začetka maja, ko je bil 11.5. opazovan zadnji samec. Število samic se je podvojilo v drugi polovici januarja (podobno kot samcev). Največ ptic z ženskim tipom perja (13) pa je bilo v začetku marca. Ta višek se je ponovil sredi aprila, potem ko je bilo v začetku tega meseca opaziti le 7 samic in ko dve marčevski dekadi (srednja in zadnja) žal nista dokumentirani. V tem letu je bilo opaženih 5 samic z mladiči. Vseh mladičev je bilo 26 (1, 8, 1, 7, 9).

RAZPRAVA

Mena perja poteka pri odraslem žagarju takole: od srede maja do julija menjata tako samec kot samica perje na glavi, vratu, ramenih in hrbtu. Od srede junija do srede avgusta menjata letalna peresa, od srede avgusta do srede decembra poteka menjava preostalega perja, kar da samcem svatbeni videz, pri samicah pa poteka mena tega perja približno dva meseca dlje. Samice zgubijo letalna peresa v gnezditvenem prebivališču (ko so mladiči stari od 4 do 6 tednov), medtem ko samci to obdobje preživijo nekje drugje (BAUER, BLOTZHEIM 1980). Na Trbojskem jezeru v treh letih opazovanja v drugi polovici maja ni bilo več nobenega spolno zrelega samca, kar je nedvomno v zvezi z menjavo letalnih peres, ki jo ti opravijo zunaj gnezditvenega prebivališča. Po literaturi (CRAMP 1986) se jim pridružijo gnezditveno neuspešne samice, medtem ko spolno nezreli osebkovi ostanejo v jati, spremljajoč gnezditveno populacijo. Tudi na Trbojskem jezeru so ostali v "gnezditvenem" prebivališču.

Po literaturi (CRAMP 1986) se pari oblikujejo pozimi in med spomladansko selitvijo. Zveza med partnerjema preneha z valjenjem, včasih že na začetku, vendar so bili opazovani samci tudi ob samicah z mladiči. Na Trbojskem jezeru

Slika 1: Vodeča samica velikega žagarja *Mergus merganser* na Trbojskem jezeru dne 12. 6. 1991 (A. Sovinc)

Fig 1: Tending female of the Goosander *Mergus merganser* on 12th June 1991 at Trbojsko jezero (A. Sovinc)

se je število spolno zrelih samcev v glavnem ves čas zmanjševalo, posamični pa so bili opaženi nazadnje v dneh, ko so prve samice pripeljale mladiče.

Po literaturi je običajna monogamna sezonska zveza med samcem in samico, priložnostno pa tudi poligamna zveza, kar pa ni dokazano (CRAMP 1986).

Morebitna poligamija je bila na Trbojskem jezeru aktualna zlasti leta 1994, ko so bili opazovani največ 4 samci, mladiče pa je vodilo kar 7 samic. Ob podmeni, da spolno zrelih samcev v pričujoči raziskavi ni bilo mogoče individualno prepoznati, je treba pri razpravi o morebitni poligamiji upoštevati predvsem število opazovanih parov. Izključiti pa ne smemo tudi možnosti, da kakšna spolno nezrela samica prevzame skrb za izgubljenega mladiča, kar spričo v literaturi omenjene družabnosti spolno nezrelih samic (CRAMP 1986) ne bi bilo nemogoče. Na Trbojskem jezeru je bilo več samic opazovanih z enim samim mladičem. Po drugi strani pa literatura omenja, da se izgubljeni mladiči pridružijo drugim samicam z mladiči (CRAMP 1986). Tudi na Trbojskem jezeru je bila opazovana samica z neobičajno velikim številom mladičev - štirinajstimi (14), kar ustreza skrajnemu iz literature (HARRISON 1975) znanemu številu jajc v enem gnezdu, pri čemer pa je spet mogoče, da je več samic zaleglo v isto gnezdo.

Končno lahko domnevno poligamijo zanimamo tudi z možnostjo, da so še proste spolno zrele samice zaplodili seleči se spolno zreli samci, ki so se za kratek čas ustavili na Trbojskem jezeru. To bi najbrž pomenilo, da so tisti do izvalitve mladičev v gnezditvenem prebivališču vztrajajoči sparjeni samci v resnici kasnejši prišleki, kar pa je malo verjetno, saj iz spomladanskega obdobja ni znano nobeno oblikovanje para. Par pa je vendarle kronski dokaz spolne vezi. Tako se je 6. aprila 1995 pojavilo kar 6 samcev, vendar ne tedaj ne pozneje ni bilo videti nobenega para. Ti samci so bili očitno na preletu, čeprav so se 3 od 5 samic v tem letu pokazale z mladiči šele po 20. maju, kar bi bilo mogoče še povezati z zaploditvijo v začetku aprila, računajoč povprečno 50 dni za nesno in valitveno obdobje (15 dni za nesenje povprečno 7 jajc v leglu in 35 dni za valjenje).

V nadaljevanju razprave poskušava s skrbno analizo histogramov in z uporabo zapiskov osvetliti dinamiko ponavljanja velikih žagarjev na Trbojskem jezeru.

V letu 1993 se je število opazovanih ptic obeh spolov v marcu v primerjavi s februarjem zmanjšalo za polovico. Pri tem je težko presoditi, ali gre za občasna nihanja, kot jih je bilo zaznati že v februarju, ali pa gre za delno ali popolno odselitev, saj je v nasprotju z množico podatkov iz februarja na voljo en sam podatek iz marca, ko sta bila 13. t.m. opazovana dva para. Dva posamična samca sta bila opazovana še v začetku aprila, kasneje (zadnjič 22. aprila) en sam. V drugi aprilski dekadi tudi ni bilo videti nobene samice, kar bi lahko pripisali valjenju. Glede na to, da jih po 13. marcu ni bilo več zaznati, z mladiči pa so se pozneje pojavile 4 samice, sklepava, da je to nasledek 28. februarja zadnjič opazovanih 4 parov. Vendar je bila prva samica z mladiči v tem letu opažena šele 6. maja, to je nekaj več kot 50 dni po zadnjem opazovanju ptic v paru (13. marca). Datumi, ko so bile prvič opažene druge samice, so 12., 17. in 25. maja. Ker natančna starost mladičev ni znana, iz zadnje marčevske dekade pa ni opazovanj, si je tudi približno 70-dnevni razmik od dneva oploditve do dneva izvalitve mladičev mogoče zadovoljivo pojasniti.

Slika spolne sestave velikih žagarjev na Trbojskem jezeru je bila v letu 1994 nekoliko drugačna kot leto prej. V vseh dekadah je bilo spolno zrelih samcev precejmanj kot osebkov z ženskim tipom perja. Vendar se je tudi to leto ob koncu zime število opazovanih ptic obeh spolov zmanjšalo. V letu 1993 se je to zgodilo v marcu, leta 1994 pa že v februarju, kar da misliti, da gre pri tem za odselitev prezimujočih osebkov. Šele v zadnji februarjski dekadi se je število tako samcev kot samic znova povzpelo na prejšnjo raven. Po več kot 40 dneh so bile ptice 8. marca znova opazovane v parih (zadnjič 26. januarja), vendar tokrat ločeno in ne skupaj kot sredi zime. Ali je šlo v navedenih opazovanjih za iste ali za druge pare? Prvi mladiči so bili v tem letu opaženi že 22. aprila, kar pomeni, da so morali biti zaplojeni nekje v začetku marca, ko so bili opazovani 4 ločeni pari. To pa pomeni, da so pripadali drugemu, spomladanskemu "paritvenemu" valu, in ne prvemu zimskemu. Spomnimo se ob tem dveh spoznanj iz literature: da se pari oblikujejo že pozimi in da zapustijo prezimovališča konec februarja ali v začetku marca (BAUER, BLOTZHEIM 1980). Torej lahko domnevamo, da pari obeh priselitenih valov niso bili identični.

Tu pa se še nezadržno pojavlja vprašanje poligamije, saj so bili opazovani le 4 pari,

medtem ko je mladiče vodilo 7 samic!

Medtem ko se je število opazovanih samcev od konca februarja stalno zmanjševalo, pa se je število samic oziroma ptic v tipičnem ženskem perju vso pomlad rahlo povečevalo, kar lahko pripišemo prihodu spolno nezrelih osebkov obeh spolov. Morda zato v tem letu v primerjavi s prejšnjim ni bilo zaznati praznine v opazovanju, ki bi jo povzročale valeče samice.

Tudi histogram za leto 1995 kaže podobna dogajanja kot histograma dveh prejšnjih let: povečanje števila samcev in samic v začetku marca, kar lahko pomeni, da je priseljena skupnost zamenjala prezimujočo. Preseneča nenadno povečanje števila samcev v začetku aprila, ko je bilo opaženih 6 samcev, kar je največje število do zdaj opazovanih spolno zrelih samcev na Trbojskem jezeru. Prva in hkrati zadnja dva para sta bila opazovana že 3. februarja, prva samica z mladiči pa šele 9. maja (več kot 90-dnevni razmik), tako da so ta zarod in kasnejši bržkone nasledek pozneje oblikovanih parov, medtem ko sta se prejšnja dva najverjetneje odselila. V tem letu je 5 samic vodilo mladiče, nazadnje je bila vodeča samica opazovana 13. junija, kar kaže nedvomno na izvalitev v juniju, samica pa je morala biti zaplojena nekje v drugi tretjini aprila, ko preletnih gostov z dne 1. aprila (6 samcev) ni bilo več na Trbojskem jezeru, ostala pa sta še dva samca iz gnezditvene skupnosti.

Sicer pa je to bilo leto, ko je bilo na Trbojskem jezeru največ spolno nezrelih osebkov, katerih število se sicer iz leta v leto povečuje. Vsako leto se priselijo v aprilu. Tako imamo na Trbojskem jezeru tri priselivitvene valove: jesensko-zimskega (prezimujoča skupnost), pozno zimskega (gnezditvena skupnost) in spomladanskega (skupnost spolno nezrelih osebkov).

Gnezditveni uspeh je bil najboljši leta 1994 (6,7 mladiča na vodečo samico), srednji leta 1993 (6,3 mladiča na vodečo samico) in najslabši leta 1995 (5,2 mladiča na vodečo samico). V letu 1994 so bili le trije spolno nezreli osebki, kar je očitno premalo, da bi se naslednje leto izboljšal gnezditveni uspeh. Osem spolno nezrelih osebkov leta 1995 pa daje upanje, da se bo gnezditveni uspeh v letu 1996 vendarle izboljšal in da se bo gnezditvena populacija velikih žagarjev na Trbojskem jezeru okrepila in prerasla v večjo gnezditveno skupnost.

ZAHVALA

Za kritične pripombe in računalniško izdelavo histogramov se zahvaljujema Davorinu Tometu.

LITERATURA

BAUER, K., G. VON BLOTZHEIM (1980): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Akademische Verlagsgesellschaft. Frankfurt am Mein.

CRAMP S. (1986): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Volume 1. Oxford University Press.

DVORAK, M., RANNERA, H.M.BERG (1994): Atlas der Brutvögel Österreichs. Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie. Wien.

HARRISON, C. (1975): Nests, Eggs and Nestlings of European Birds. Collins. London.

SOVINC, A., (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba. Ljubljana.

TRONTELJ, P. (1992): Prispevek k poznavanju avifavne Zbiljskega in Trbojskega jezera na reki Savi. *Acrocephalus* 13: 2-16.

POVZETEK

V letih 1993-95 je bila v 116 opazovalnih dneh spremljana majhna populacija velikega žagarja na Trbojskem jezeru (akumulacija Mavčiče) na Savi, edinem znanem gnezditvenem prebivališču v Sloveniji.

Pozno jeseni se na Trbojskem jezeru naseli prezimujoča skupnost velikih žagarjev in do konca februarja z že oblikovanimi pari zapusti prezimovališče. Približno v tem času (konec februarja, začetek marca) se naseli gnezditvena skupnost (takrat se oblikujejo novi pari), spomladi (aprila) pa se ji pridružijo še spolno nezreli osebki.

Število spolno nezrelih samcev pada od marca naprej in zadnji izgine sredi maja, kar je povezano s prenovo letalnih peres, ki pri spolno zrelih samcih, kot je znano, poteka zunaj gnezditvenega prebivališča. Pač pa spolno nezreli osebki obeh spolov očitno ostanejo v družbi samicami.

Popisana je bila spolna sestava in ugotovljen gnezditveni uspeh. V zadnjih dveh letih je bilo samic (vključno s spolno nezrelimi osebki) dvakrat toliko kot samcev: 5:4 (1993), 10:4 (1994) in 13:6 (1995). Pač pa je bilo zabeleženo razmeroma malo samic z mladiči: 4 (1993), 7 (1994) in 5 (1995), kar pomeni, da presežek ponazarja spolno nezrele osebke obeh spolov: 1 (1993), 3 (1994) in 8 (1995). Mladičev je bilo največ leta 1994: 47 (leta 1993:

25 in leta 1995: 26), ko je bil gnezditveni uspeh najboljši (6,7 mladiča na vodečo samico), najslabši pa leta 1995 (5,2 mladiča na vodečo samico). Ker se je v letu 1994 število spolno nezrelih osebkov v primerjavi z letom prej povečalo, je pričakovati več samic z mladiči v letu 1996. Samci so se nemara vedli poligamno v letu 1994, ko je ob 4 samcih vodilo mladiče 7 samic.

SUMMARY

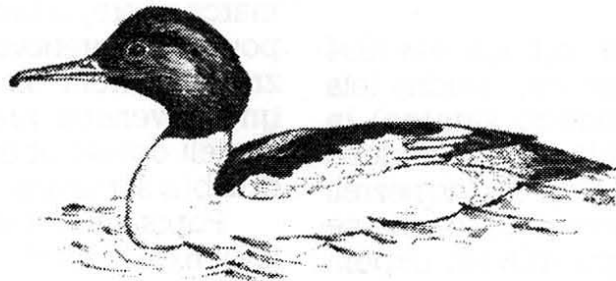
From 1993 to 1995, a small population of the Goosander *Mergus merganser* was monitored during 116 observation days at Trbojsko jezero (Mavčiče Reservoir) on the Sava river, the only known breeding habitat of this bird in Slovenia. In late autumn, the bird's wintering community settles at Trbojsko jezero and by the end of February leaves their wintering quarters with already formed pairs. Roughly at the same time (end of February, early March), a breeding community settles there (when new pairs are formed), which is in spring (April) joined by sexually immature individuals.

The number of sexually immature males decreases from March onwards, the last one disappearing in mid-May. This is due to moulting, which in sexually mature males takes place, as well known, outside their breeding

habitat. Sexually immature individuals of both sexes, however, evidently stay with females.

Sex structure of the bird's population and its breeding success were established. In the last two years there were about twice as many females (including sexually immature individuals) as males: 5:4 (1993), 10:4 (1994) and 13:6 (1995). The number of females with the young, however, was relatively small: 4 (1993), 7 (1994) and 5 (1995), the surplus representing sexually immature individuals of both sexes: 1 (1993), 3 (1994) and 8 (1995). The greatest number of chicks was recorded in 1994: 47 (compared with 25 in 1993, and 26 in 1995), when the breeding success reached its peak (6.7 young per tending female); the breeding was least successful in 1995 (5.5 young per tending female). Considering that in 1994 the number of sexually immature individuals increased in comparison with the previous year, a greater number of females with the young can be expected in 1996. The males perhaps behaved polygamously in 1994, when the young were led by 7 females in company of males.

Henrik Ciglič, Likozarjeva 7, 64000 Kranj
Iztok Geister, Pokopališka pot 13, 64202 Naklo

Gnezdenje zelenonoge tukalice *Gallinula chloropus* na ribnikih v Dragi na Ljubljanskem barju

Breeding by the Moorhen *Gallinula chloropus* at Draga Ponds in the Ljubljana Marshes

Ivo A. BOŽIČ

1. UVOD

Zelenonoga tukalica po velikosti spominja na manjšo kokoško na malo višjih, dolgoprstih nogah. Kot taki so ji dali še druga imena, kot vodna putka, kokoška, Dolenjci pa jo imenujejo (vodna) čipka, kar tudi ustreza njenemu videzu in vedenju. Zgoraj je olivno rjava, spodaj temno modrikasta. Po bokih se ji vleče bela črta, snežno bela je tudi pod repom. Kratki kljun je rdeč z rumeno konico, oči so živordeče barve, rdeč je tudi manjši kožni ščit na čelu (HARTERT 1991-92). Med plavanjem kima z glavo in trza s kratkim repom, kar je nedvomno njeno razpo-

znavno vedenje.

Zelenonoga tukalica je v Evropi splošno razširjena in ponekod tudi številna, saj jo preštevajo v več deset tisoč primerkih, na primer v Nemčiji, Franciji, Belgiji, Nizozemski, Veliki Britaniji (ARNHEM 1980). Evropo naseljuje v celoti, razen skrajno severnih predelov Švedske, Norveške, Finske, Rusije in Islandije (GOODERS 1990). V večini areala je stalnica, izjemoma tudi klatež, severnoevropske populacije pa se septembra odselijo vse do južnoevropskih obal Atlantika in Sredozemlja (HARTERT 1921 - 22, MAKATSCH 1969), od koder se začnejo vračati v marcu. Razširjena je tudi v

Slika 1: Zelenonoga tukalica je na odprti vodi le toliko časa, kolikor mora biti, da priplava z enega konca ribnika na drugi.
Fig 1: Moorhen stays on open water only for as long as it needs to get from one side of the pond to the other. (I. A. Božič)

Slika 1: Življenjski prostor zelenonoge tukalice so bogato zaraščene vode. (I. A. Božič)

Fig 1: The Moorhen's habitat are waters lushly overgrown with vegetation. (I. A. Božič)

Aziji, Afriki in celotni Ameriki (MAKATSCH 1969).

V Sloveniji je zelenonoga tukalica splošno razširjena. V gnezditvenem času je pogostejša v osrednjem in SZ delu države (GEISTER 1995), pozimi pa bolj v JZ (obalnem) predelu (SOVINC 1994). Naseljuje počasi tekoče in stoječe sladke vode. V primerjavi s črno lisko *Fulica atra* je manj pogosta, manj slišna in opazna. Osebke običajno vidimo v parih, le v času prezimovanja se združijo v manjše skupine.

Medtem ko v tuji literaturi obstaja kar nekaj podatkov o gnezditvenih navadah te vrste (HARTERT 1921-22, MAKATSCH 1969, HANZAK 1972, HARRISON 1975), podobnih objav za Slovenijo ni. Namen dela je zato predstaviti gnezditvene navade zelenonoge tukalice pri nas.

2. OBMOČJE RAZISKAVE IN METODA DELA

Raziskava je potekala v letih od 1981 do 1995 na ribnikih v Dragi pri Igu (JV rob

Ljubljanskega barja). Ribniki (sistem sedmih pretočnih ribnikov) so umetni. Njihova skupna površina znaša okoli 20ha (podrobnejši opis glej v: SOVINC 1990).

Gnezdo zelenonoge tukalice je običajno v gostem rastlinju, zato pri terenskem delu optični pripomočki ne pridejo do popolne veljave. Najzaneslivejša metoda iskanja gnezd je sistematičen pregled zaraščanih vodnih površin, pa še tako se zgodi, da kakšno gnezdo spregledamo. Gnezda tukalice sem iskal od meseca aprila do meseca avgusta. Premer in višino gnezda sem meril z metrom in rezultate zaokrožil na najbližji centimeter. Jajca sem meril s kljunatim merilom z natančnostjo 0,1mm, tehtal pa z digitalno tehtnico MODUS, model 333, na desetinko grama natančno.

Ob gnezdih sem se zadrževal le toliko časa, kolikor je bilo nujno potrebno za izmero vseh parametrov. Ob slabem, hladnem ali deževnem vremenu gnezd nisem obiskoval, še manj na novo iskal.

3. REZULTATI IN RAZPRAVA

3.1. Gnezdo

Zelenonoge tukalice se začnejo združevati v pare v marcu, opazil pa sem, da osebki izražajo teritorialnost že prej. Tako sem še v zimskem času (januarja, predvsem pa februarja in v začetku marca) opazoval, kako posamezni osebki trdno in odločno branijo izbrano gnezdišče.

Zelenonoga tukalica običajno znosi gnezdo v gostem rastlinju na vodi, na otočku, ob bregu ali na njem, včasih pa tudi na vejah dreves in grmovja ob vodi. Gnezdo naredi iz suhih ostankov predvsem rogoza, včasih tudi trstja, izjemoma pa, kadar teh rastlin v okolici ni, tudi iz vej in vejic, ki jih obloži z mahom ali lišaji. Zelenonoga tukalica med graditvijo gnezda očitno uporabi material, ki ji je pri kljunu, čeprav ji najbolj ustreza prav rogoz. Včasih si partnerja za osnovo vzameta staro gnezdo drugih ptičev, tako tudi gnezdo črnega kosa *Turdus merula*. V tem primeru je gnezdo lahko nekaj metrov nad tlemi (HANZAK 1972).

Gnezdo običajno gradita oba partnerja (HANZAK 1972), kar sem opazoval tudi sam. Naredita jih lahko več, vendar gnezdita le v enem izmed njih. Druga so t.i. "počivalna gnezda". Gnezdo naredita v 3-5 dneh. Ko je gnezdo znešeno, ga s stebli in listi rastlin, rastočimi v neposredni okolici, prekrijeta tako, da jih upogneta in tako naredita nekakšno

Sliki 3 in 4: Gnezdo zelenonoge tukalice z dobro vidno "streho" (zg.). Včasih je tudi na vejah nad vodo (spodaj) (I. A. Božič).
Figs 3&4: The Moorhen's nest with well seen "roof" (top), sometimes found on branches above water (bottom) (I. A. Božič).

streho (HANZAK 1972), kar sem ob svojem terenskem delu zasledil v več primerih, lepo vidno pa je tudi na fotografiji.

Na ribnikih v Dragi gnezdi zelenonoga tukalica posamično. V posameznih letih sem našel na celotni površini raziskovanega območja od 2 do 5 gnezd te vrste. Ker domnevam, da vseh gnezd nisem našel, ocenjujem, da v Dragi vsako leto gnezdi med 5 in 10 parov (gostota je 0,25 - 0,5 parov / ha). Do sedaj sem gnezda našel na ribnikih Rakovnik, Mali, Veliki, Srednji in Rezani; na ribnikih Špilgut, Zadnji in na "novih" gnezd nisem našel. Dopuščam pa možnost, da tukalica občasno gnezdi tudi na ribniku Špilgut, saj je vegetacija v njem primerna in tudi opažena je bila tam že večkrat.

V času raziskave sem našel 25 gnezd zelenonoge tukalice. Devet med njimi je bilo praznih (iz nekaterih so se mladiči že speljali, druga so bila počivalna gnezda), v šestnajstih pa so bila jajca ali mladiči. V premeru so merila povprečno 19 cm. Globel v njih je merila v povprečju 6 cm, kar je dovolj, da ob močnejšem vetru jajca ne padejo ven, kar se sicer rado zgodi pri nekaterih drugih ptičih, če kot izrazita primera omenim le malo bobnarico *Ixobrychus minutus* in črno lisko *Fulica atra*. Gnezda so bila v povprečju 17 cm nad vodno gladino (Tabela 1). Kadar so bila gnezda na kopnini in ne nad vodo, so bila vedno tik nad tlemi, kar je

	premer diameter	globel cup	višina height	nad vodo above water surface
povp./avg		18,5	6,2	16,8
std	1,5	0,9	5,3	
min	16	5	9	
max	20	8	30	
N	18	11	13	

Tabela 1: Velikost gnezda zelenonoge tukalice v cm
Tabele 1: Size of Moorhen's nest in cm

bilo od 40 do 60 cm nad gladino najbližje vode. Globina vode pod gnezdi je običajno znašala 50 cm (največ okrog 80 cm in najmanj okrog 30 cm).

Večino gnezd sem našel v gostem šopu rastlinja in so bila težko dostopna. Zaradi "strehe" so bila iz zraka dokaj neopazna, kar je verjetno eden izmed razlogov, da so bila le redko plen sive vrane *Corvus corone cornix* in drugih plenilcev gnezd, ki plenijo iz zraka. Tisti, ki so gnezda izplenili ali uničili, so navadno priplavali (črna liska, pižmovka) ali

pa so se pripeljali s čolnom (človek).

Neposredna bližina malega ponirka ali male bobnarice zelenonoge tukalice med gnezdenjem ni motila. Najmanjša razdalja med gnezdom tukalice in gnezdom malega ponirka je bila 6 m, do gnezda male bobnarice pa 3 m. Drugače je s črno lisko, ki se ji zelenonoga tukalica vedno in povsod izogiba že na daleč. Tako je bila najmanjša razdalja med njenim gnezdom in gnezdom liske kar okoli 50 m. Razloga za to sta dva: velika agresivnost liske, ki konkurenčno, a manjšo tukalico preganja (liska lahko gnezdo tukalice tudi izpleni), in razlika v izboru tipa gnezdišča. Liska namreč gnezdi v redkejšem sestoju vodnega rastlinja, ki se ga zelenonoga tukalica izogiba.

3.2. Jajca

Jajca zelenonoge tukalice so svetlo rjavo rumene barve s številnimi rjavo rdečimi pikami, redkeje lisami. Merijo v povprečju 43,0 x 29,8 mm, tehtajo pa 18,6 g (Tabela 2). Ob primerjavi z velikostmi jajc iz drugih krajev v Evropi ugotavljam, da se mere bistveno ne razlikujejo (Tabela 3).

Samica začne nesti jajca takoj ko je gnezdo dograjeno in jih nese v enodnevnih razmikih. V Dragi sem prva jajca zelenonoge tukalice v sezoni našel v začetku aprila (10.4.), gnezda z jajci pa potem še ves maj, junij in prve dni julija,

	dolžina length (mm)	širina width (mm)	teža weight (g)
povp./avg	43,0	29,8	18,6
std	1,17	0,65	1,27
min	40,6	28,0	16,3
max	46,2	31,2	21,4
N	115	115	48

Tabela 2: Jajca velike tukalice
Tabele 2: Moorhen's eggs

vir source	dolžina length	širina width	N	država country
Rey	40,5	28,8	75	Evropa
Jourdain	44,8	31,8	50	GB
to delo / this work	43,0	29,8	115	SLO

Tabela 3: Povprečna velikost jajc zelenonoge tukalice v mm primerjalno
Tabele 3: Moorhen's average egg sizes in mm (comparatively)

	velikost legla clutch size
povp. / avg	7,6
std	0,63
min	7
max	9
N	15

Tabela 4: Velikost legla zelenonoge tukalice
Tabele 4: Size of Moorhen's clutch

min-max	vir source
7 - 10	Hanzak 1972
7 - 10	Makatch 1969
6 - 8	Felix 1975
8 - 10	König 1967
(2)5 - 11(21)	Harrison 1975
6 - 8(20)	Hartert 1921-22
7 - 9	to delo / this work

Tabela 5: Velikost legla zelenonoge tukalice primerjalno
Tabele 5: Moorhen's clutch size (comparatively)

kar je v grobem v skladu z ugotovitvami iz Anglije (gnezda, najdena od marca do avgusta) in Nemčije (gnezda, najdena od maja do julija; HARTERT 1912-21).

Slika 5: Polno leglo zelenonoge tukalice šteje v Dragi do devet jajc (I. A. Božič).

Fig 5: At Draga, the Moorhen's clutch contains up to nine eggs (I. A. Božič).

Število jajc v leglu je v različnih predelih Evrope podobno (Tabela 4). Pri tem moramo upoštevati navedbe avtorjev, da je legla, večja od 10 jajc na gnezdo, zneslo več samic in ne ena sama. V Dragi gnezd, v katera bi znesli jajca dve samici, nisem našel. V gnezdu je bilo v povprečju 7,6 jajc (Tabela 5). Sicer pa si tudi težko predstavljam, kako bi lahko v razmeroma majhno gnezdo tukalica znesla več kot deset jajc.

3.3. Valjenje

Valjenje traja 19 - 22 dni, o čemer so si avtorji enotni (KÖNIG 1967, HANZAK 1972, HARRISON 1975, FELIX 1975, GOODERS 1990). Običajno se začne, ko je zneseno zadnje jajce, tako da se vsi mladiči izvalijo istega dne. Partnerja se pri valjenju izmenjujeta ter pozneje oba mladiče tudi vodita, hranita in skrbita za njihovo varnost.

Glede na to, da je gnezdo dobro skrito v gostem rastlinju, se je praktično nemogoče približati gnezdu, ne da bi se valeči ptič pred nami neopazno umaknil. Ob obisku nisem niti enkrat zalotil valeče zelenonoge tukalice na gnezdu, ampak sem vedno našel le topla jajca, medtem ko se je stara iz bližnjega kritja bolj ali manj vznemirjeno oglašala - včasih komaj slišno, drugič pa burno in neustavljivo. Zaradi zmanjševanja vpliva raziskave na gnezditveni uspeh dolžine valjenja pri tukalici podrobneje nisem preučeval.

3.4. Mladiči

Mladiči se praviloma izvalijo istega dne. Razlika je običajno nekajurna, le izjemoma tudi enodnevna. Gnezdo zapustijo takoj ko se posušijo (KÖNIG 1967) oziroma ostanejo v gnezdu dva ali tri dni (HARTERT 1921-22, HARRISON 1975). Plavati znajo že ob izvalitvi. Povprečna teža štirih ravnokar izvaljenih mladičev je bila 14,5 g.

Ko mladiči gnezdo zapustijo, plavajo za starši oziroma jim sledijo po kopnem. Pri tem se radi držijo kritja. Na odprtem jih vidimo redkeje kot odrasle. Starša jih hranita 10 - 14 dni (KÖNIG 1967), po treh tednih pa se že prehranjujejo samostojno (HARRISON 1975). Po petih do šestih tednih poletijo (KÖNIG 1967, HARRISON 1975). Nepozaben je prizor, ko so mladiči že razkropljeni naokrog, pa jim stara prinese zalogaj in se vsi kar se da hitro zapodijo proti njej. Zanimivo je tudi videti, kako mladiči iz prvega legla skrbijo za mladiče iz drugega, medtem ko se starša že ukvarjata s tretjim leglom.

4. Zaključek

Sistem pretočnih ribnikov v Dragi na Ljubljanskem barju zelenonogi tukalici še zagotavlja primerne življenjske možnosti. Zgornjo mejo velikosti njene populacije določajo predvsem trije dejavniki: konkurenčna črna liska, uničevanje življenjskega prostora in dolge, ostre zime, ki zahtevajo prenekatero žrtev. Vpliv prvega dejavnika bi lahko zmanjšali, če bi pustili, da se ribniki gosteje prerastejo z vodnim in obvodnim rastlinjem, kar bolj ustreza tukalici kakor liski. Res pa je, da bi to pomenilo manj gnezdečih parov liske, zato je takšen poseg vprašljiv. Vpliv drugega dejavnika bi lahko zmanjšali z doslednejšim uresničevanjem zakonskih določil naravnega spomenika Draga pri Igu. Pri tretjem dejavniku smo brez moči. Sicer pa je nasplošno kakršna koli potreba po večjih varstvenih posegih pri tukalici vprašljiva, saj se vrsta proti vsem težavam razmeroma uspešno bojuje sama s številnim zarodom. Tako v svetu ugotavljajo, da število zelenonoge tukalice od začetka 20. stoletja nenehno raste (ARNHEM, 1980), kar pripisujejo zmanjševanju številčnosti njenih naravnih tekmecev.

Zelenonoga tukalica ni zahtevna vrsta, saj se zadovolji že z manjšimi ribniki in mlakami (HANZAK 1972, MAKATSCH 1969). Pojavi se tudi na vodah v parkih in vrtovih (HARTERT 1921-22), kjer postane precej zaupljiva. Tako je pred leti gnezdila tudi na ribniku v Tivoliju (ZOR 1979). Sicer pa zelenonoga tukalica pri nas še ni tako domača kot ponekod po Evropi, kjer je običajna gnezdilka voda mestnih parkov. Z nekoliko več posluha za živo naravo pa bi gnezdila tudi sredi Ljubljane (Tivoli, Koseze ...), kjer bi ta prikupni in lepi ptič lahko postal okras okolice, predvsem pa živ dokaz, da še znamo živeti v sožitju z naravo.

6. LITERATURA

ARNHEM, R., 1980 : Der grosse Kosmos-Naturführer: Die Vogel Europas, Kosmos Gesellschaft der Naturfreunde, Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.

BAUER, K.M., Bezzel, E., Blotzheim, U.N.G., 1981, Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 5, Wiesbaden.

Božič, I., 1983: Ptiči Slovenije, Lovska zveza Slovenije, Ljubljana.

FELIX, J., 1975: Vögel an Seen und Flüssen, Verlag Bertelsmann Ratgeberverlag, München, Guterloh, Wien.

GEISTER, I., 1995: Ornitološki atlas Slovenije, DZS, Ljubljana.

GOODERS, J., 1990: Field Guide to the Birds of Britain & Europe, Kingfisher Books, London.

HANZAK, J., 1972: Vögeleier - Vögelnester, Verlag Kosmos, Stuttgart.

HARRISON, C., 1975: Jungvögel, Eier und Nester, Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.

HARTERT, E., 1921-1922: Die Vögel der palaarktischen Fauna, Band III, Berlin, Verlag von R. Friedlander & Sohn, Autorisierter Nachdruck, 1969, Verlag von J. Cramer.

KÖNIG, C., 1967: Europäische Vögel, Band 2, Chr. Belser Verlag, Stuttgart.

MAKATSCH, W., 1969: Wir bestimmen die Vogel Europas, Verlag J. Neumann - Neudamm, Melsungen Basel Wien.

SOVINČ, A., 1990: Ptice doline Drage pri Igu (Ljubljansko barje, Slovenija), v letih 1978 - 88 in naravovarstvena vprašanja, Varstvo narave 16, Ljubljana.

SOVINČ, A., 1994: Zimski ornitološki atlas Slovenije, Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.

ZOR, L. 1979: Mali ponirek v ljubljanskem Tivoliju, Proteus 4, L. 42 (1979-1980).

5. POVZETEK

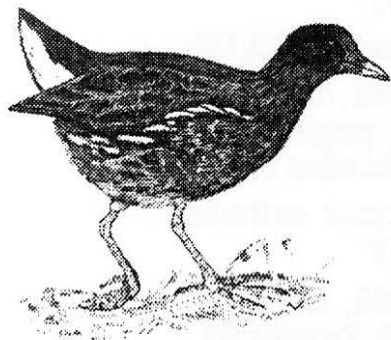
V letih 1981-1995 sem preučeval gnezdenje velike tukalice na ribnikih v Dragi (JV rob Ljubljanskega barja). V tem obdobju sem našel 25 gnezd. Ocenjujem, da je na ribnikih vsako leto gnezdilo med 5 in 10 parov, kar pomeni, da je gnezditvena gostota znašala med 0,25 in 0,5 pari / ha. Povprečen premer gnezda je bil 19 cm, povprečna globel v gnezdu je merila 6 cm, gnezda pa so bila v povprečju 17 cm nad vodno gladino. Globina vode pod gnezdi je bila med 30 in 80 cm. Povprečna velikost jajc je bila 29,8 x 43,0 mm, povprečna teža pa 18,6 g. V gnezdu je bilo med 7 in 9 jajc. Povprečna teža štirih ravnokar izvaljenih mladičev pa je bila 14,5 g. Nekaj gnezd je stalo na kopnem, večina pa nad vodo. Zelenonoge tukalice med gnezdenjem bližina gnezda malega ponirka ali male bobnarice ni motila, medtem ko je bila najmanjša razdalja med gnezdom zelenonoge tukalice in liske kar 50 m. Ocenjujem, da je populacija tukalice na ribnikih v Dragi stabilna.

SUMMARY

Between 1981 - 1995, breeding by the Moorhen *Galinula chloropus* was studied by the author at Draga ponds in the southern part

of Ljubljansko barje (Ljubljana Marshes). 25 nests were discovered during this period. It has been estimated that from 5 to 10 pairs bred there each year, which means that the breeding density ranged from 0.25 to 0.5 pair per ha. The average diameter of the nests was 19 cm, their cups averaging 6 cm in depth. The nests were on average 17 cm above the water surface, the depth of water varying from 30 to 80 cm. The eggs averaged 29.8 x 43.0 cm, their average weight reaching 18.6 g. The nests contained from 7 to 9 eggs. The average weight of four just hatched chicks was 14.5 g. Some nests were found ashore, but most were built above water. During the breeding period, the Moorhen is not disturbed by the nearness of the Little Grebe's or the Little Bittern's nests, while the shortest distance between the Moorhen's and the Coot's nests was no less than 50 m. The author believes that the Moorhen's population at Draga ponds is stable.

Ivo A. Božič, Na jami 8, 61000 Ljubljana

Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1993

Poročilo Komisije za redkosti

Rare bird species in Slovenia in 1993

Rarities Committee Report

Andrej SOVINC

To je četrto poročilo o redkih vrstah ptic v Sloveniji. Poročila o redkosti obravnava Komisija za redkosti pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. V poročilu so navedeni tudi natančni podatki o opazovanih redkih vrstah, ki vsebujejo datum in kraj opazovanja, število osebkov, ime opazovalca in vir objave podatka. Osnovni seznam je bil objavljen v *Acrocephalus* št. 58-59. Ta seznam je bil nato dopolnjen s podatki za leto 1991 (SOVINC, 1993) in 1992 (SOVINC, 1994); slednji je tudi referenčni (aktualni) seznam redkih vrst ptic Slovenije.

Zapisi o redkih vrstah so predstavljeni na način, ki ga pojasnjuje naslednja legenda:

LEGENDA: LEGEND:

znanstveno ime vrste-SLOVENSKO IME /
(m,n);(o,p)/

scientific-SLOVENE NAME /(m,n);(o,p)/

m število opazovanj (dogodkov) v
zadnjih 50-ih letih, do vključno leta
1992,
number of records in last 50. years,
up to 1992 inclusive;

n število opazovanih osebkov v zadnjih
50-ih letih do vključno leta 1992;
(1942-92),
number of birds in last 50. years, up
to 1992 inclusive;

o število opazovanj (dogodkov) v letu

- 1993,
number of records in 1993;
p število opaženih osebkov v letu 1993,
number of observed birds in 1993;
- (m?,n?) število opazovanj (dogodkov) in
opazovanih osebkov iz obdobja
zadnjih 50-ih let (1942-92) še ni
zbrano; številki v oklepaju ponazar-
jata število znanih dogodkov oziroma
ugotovljenih osebkov,
number of records (m?) and birds
(n?) from last 50 years not collected
as yet; number in brackets refer to
the number of already known records
or birds;
- B zadnji znani podatki o vrsti so iz časa
izpred 50-ih let; številka ob črki B
ponazarja število opazovanj oz.
dogodkov,
recorded at least once between 1800
and 1949, but not subsequently; num-
ber shows the number of records.

Podatki iz rubrik "m" in "n" so že objavljeni v
predhodnih poročilih o redkih vrstah; glej
Acrocephalus št. 58-58, str. 99-119 in 120-123 in
Acrocephalus št.63, str. 45-49.

- Gavia immer*-LEDNI SLAPNIK/(10?,18?);(0,0)/
- Gavia adamsii*-RUMENOKLJUNI SLAPNIK /
(2,2);(0,0)/
- Fulmarus glacialis*-LEDNI VIHARNIK B1
- Puffinus yelkouan*-ČRNOKLJUNI VIHARNIK /
(3,+1572);(0,0)/
- Phalacrocorax pygmaeus*-PRITLIKAVI KOR-
MORAN /(4,43);(0,0)/
- Pelecanus onocrotalus*-ROŽNATI PELIKAN B2
- Plegadis falcinellus*-PLEVICA /(6,8);(0,0)/
- Phoenicopiterus ruber*-RDEČI PLAMENEC /
(1,1);(0,0)/
- Cygnus columbianus*-MALI LABOD /(1,1);
(0,0)/
- Cygnus cygnus*-LABOD PEVEC /(3,4);(1,1)/
02.01.-28.02.1993, Ptujsko jezero, 1 osebek,
L.Božič, Acr. 65-66: 150
- Anser brachyrhynchus*-KRATKOKLJUNA GOS
/(1,7);(0,0)/
- Branta canadensis*-KANADSKA GOS /(3,17);
(0,0)/

- Dopolnilo za leto 1992:
november 1992, Dravsko polje, 4 osebki,
L.Korošec, in litt.
- Branta leucopsis*-BELOLIČNA GOS /(2,2);
(0,0)/
- Branta bernicla*-GRIVASTA GOS B2
- Tadorna ferruginea*-RJASTA GOS /(1,1);(0,0)/
- Melanitta nigra*-ČRNA RACA /(10,11);(1,1)/
12.12.1993, Ptujsko jezero, 1 osebek-samica,
F.Bračko, Acr. 63:52
- Neophron percnopterus*-EGIPTOVSKI JAS-
TREB B2
- Aegypius monachus*-RJAVI JASTREB B1
- Circus macrourus*-STEPSKI LUNJ B8
- Accipiter brevipes*-KRATKOPRSTI SKOBEK /
(1,1);(0,0)/
- Buteo rufinus*-RJASTA KANJA /(2,3);(0,0)/
- Buteo lagopus*-KOCONOGA KANJA /(?,?);
(0,0)/
- Aquila pomarina*-MALI KLINKAČ /(2,3);(0,0)/
- Aquila clanga*-VELIKI KLINKAČ /(4,4);(0,0)/
Dopolnitev za leto 1991: 27.09.1991, Col, 1
osebek, P.Grošelj, Acr. 65-66: 150
- Aquila heliaca*-KRALJEVI OREL /(1,1);(0,0)/
- Hieraeetus pennatus*-MALI OREL B2
- Falco eleonora*-SREDOZEMSKI SOKOL /
(1,1);(1,1)/
21.08.1993, Sečoveljske soline, 1 osebek,
M.Vogrin, in litt.
- Falco cherrug*-SOKOL PLENILEC /(3,3);(1,1)/
30.04.1993, Podova, 1 osebek, M.Vogrin, in litt.
- Porzana pusilla*-PRITLIKAVA TUKALICA /
(1,1);(0,0)/
- Tetrax tetrax*-MALA DROPLJA B4
- Chlamydotis undulata*-OVRATNIČARKA /
(1,1);(0,0)/
- Otis tarda*-VELIKA DROPLJA /(0,0); (1,1)/
06.12.1993, Slovenske Konjice, 1 osebek
(kasneje poginil), B. Štumberger, v: Zimski
ornitološki atlas Slovenije 1994: 434
- Haematopus ostralegus*-MORSKA SRAKA /
(?,?);(2,2)/
01.05.1993, Sečoveljske soline, 1 osebek,
B.Rubinič, Kronika 93, v pripravi
15.05.1993, Ormoško jezero, 1 osebek, B.
Rubinič, Acr. 63: 59; L.Božič, Acr. 65-66: 152.

- Recurvirostra avosetta*-SABLJARKA /(8,16); (0,0)/
- Burhinus oedicnemus*-PRLIVKA /(2?,2?);(0,0)/
- Cursorius cursor*-PUŠČALSKI TEKALEC / (1,1);(0,0)/
- Charadrius morinellus*-SEVERNI DULAR / (1,1);(1,11)/
- 09.04.1993, Cerknško jezero, 11 osebkov, B.Rubinič, Acr. 60:152-154
- Glareola pratincola*-RJAVA KOMATNA TEKICA /(5,10);(0,0)/
- Chettusia gregaria*-STEPSKA PRIBA /(2,2); (0,0)/
- Calidris canutus*-VELIKI PRODNIK /(6,8);(2,5)/
- 26.08.1993, Sečoveljske soline, 3 osebk, B.Rubinič, Acr. 65-66: 152
- 04.09.1993, Sečoveljske soline, 2 osebk, B.Rubinič, Acr. 65-66: 152
- Limicola falcinellus*-PLOSKOKLJUNEC / (2,2);(0,0)/
- Gallinago media*-ČOKETA /(9,9);(0,0)/
- Limosa lapponica*-PROGASTOREPI KLJUNAČ / (10,30);(1,1)/
- 26.08.1993, Sečoveljske soline, 3 osebk, B.Rubinič, Acr. 65-66: 152
- Numenius tenuirostris*-TENKOKLJUNI ŠKURH B1
- Tringa stagnatilis*-JEZERSKI MARTINEC / (? , ?);(,)/
- Arenaria interpres*-KAMENJAR /(9,11);(2,4)/
- 26.08.1993, Sečoveljske soline, 2 osebk, B.Rubinič, Acr. 65-66: 152
- 18.09.1993, Ptujsko jezero, 2 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- Phalaropus lobatus*-OZKOKLJUNI LISKONOŽEC /(4,15);(0,0)/
- Phalaropus fulicarius*-PLOSKOKLJUNI LISKONOŽEC /(1,1);(0,0)/
- Stercorarius pomarinus*-LOPATASTA GOVNAČKA /(2,3);(0,0)/
- Stercorarius parasiticus*-BODIČASTA GOVNAČKA /(1,1);(1,1)
- 24.10.1993, Ptujsko jezero, 1 osebk, L.Božič, Acr. 65-66: 152
- Stercorarius skua*-VELIKA GOVNAČKA B2
- Larus genei*-ZALIVSKI GALEB /(3,6);(0,0)/
- Larus argentatus*-SREBRNI GALEB /(2,2**); (10,23)/
- 09.01.1993, Ptujsko jezero, 1 osebk, F.Janžekovič, kronika 93, v pripravi
- 10.01.1993, Blejsko jezero, 2 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 24.01.1993, Iška Loka, 1 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 10.01.1993, Blejsko jezero, 2 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 02.-08.02.1993, Ptujsko jezero, 1 os. v prvem zimskem perju, M.Vogrin, Acrocephalus 60:165
- 21.02.1993, Ptujsko jezero, 6 osebkov, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 02.10.1993, Ptujsko jezero, 3 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 19.10.1993, Ptujsko jezero, 5 osebkov, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 24.10.1993, Iška Loka, 1 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- 31.12.1993, Ptujsko jezero, 1 osebk, B.Rubinič, kronika 93, v pripravi
- Larus marinus*-MORSKI GALEB /(1,1);(0,0)/
- Larus hyperboreus*-LEDNI GALEB B1
- Gelochelidon nilotica*-ČRNONOGA ČIGRA / (5,6);(0,0)/
- Sterna bengalensis*-MALA ČOPASTA ČIGRA / (0,0);(1,1)/
- 05.06.1993, Ormoško jezero, 1 osebk, D.Denac, Acr. 73: 170-171
- Sterna caspia*-KASPIJSKA ČIGRA / (13,34);(2,3)/
- 17.04.1993, Šoštanjsko in Plevelno jezero, 2 osebk, T.Čelik, Acr. 60:166
- 06.07.1993, Maribor, 2 osebk, D.Denac, Acr. 68-70: 83
- 27.08.1993, Ptujsko jezero, 1 osebk, L.Božič, Acr. 65-66: 153
- Alca torda*-MALA NJORKA B1
- Fratercula arctica*-MORMON /(1,1);(0,0)/
- Syrhaptus paradoxus*-KOCONOGA STEPSKA KOKOŠKA B3
- Clamator glandarius*-ČOPASTA KUKAVICA / (1,1);(0,0)
- Nyctea scandiaca*-SNEŽNA SOVA B2
- Surnia ulula*-SKOBČEVKA B1
- Asio flammeus*-MOČVIRSKA UHARICA / (4,5);(0,0)/

** podatke zbiramo od leta 1992 dalje

Dendrocopus syriacus-SIRIJSKI DETEL / (7,7);(0,0)/
26.04.1993, Šturmovci/Videm, 1 osebek, L.Božič, Acr. 68-70: 84

Dendrocopus leucotos-BELOHRBTI DETEL / (5,5);(0,0)/

Melanocorypha calandra-LAŠKI ŠKRJANEC / (1,1);(0,0)/

Calandrella brachydactyla-KRATKOPRSTI ŠKRJANEC / (3,31);(0,0)/

Motacilla citreola-RUMENOGLAVA PASTIRICA / (1,1);(0,0)/

Oenanthe hispanica-ŠPANSKI KUPČAR / (6,7);(1,1)/
22.04.1993, Pragersko, 1 samec, M.Vogrin, Acrocephalus 60:169-170

Zoothera dauma-GRAHASTI DROZG / (1,1);(0,0)/

Acrocephalus dumetorum-ROBIDNA TRSTNICA / (1,1);(0,0)/

Acrocephalus agricola-PLEVELNA TRSTNICA / (1,1);(0,0)/

Sylvia hortensis-SVETLOOKA PENICA / (2,2);(0,0)/

Parus lugubris-ŽALOBNA SINICA / (2,3);(0,0)/

Pyrrhocorax pyrrhocorax-PLANINSKA VRANA / (1,2);(0,0)/

Sturnus roseus-ROŽASTI ŠKOREC / (6,48);(0,0)/

Passer hispaniolensis-TRAVNIŠKI VRABEC / (1,1);(0,0)/

Passer luteus-ZLATI VRABEC / (1,1);(0,0)/

Petronia petronia-SKALNI VRABEC / (1,1);(0,0)/

Carduelis flavirostris-SEVERNI REPNIK / (?);(0,0)/

Loxia leucoptera-BELOPERUTI KRIVOKLJUN / (2,2);(0,0)/

Loxia pytyopsittacus-VELIKI KRIVOKLJUN B1

Pinicola enucleator-SMREKOV KALIN B1

Plectrophenax nivalis-SNEŽNI STRNAD / (?);(1,6)/
02.12.1993, Sečoveljske soline, 6 osebkov, B.Rubinič, Acr. 65-66: 156

Calcarius lapponicus-LAPONSKI OSTROGLEŽ / (5,5);(0,0)/

Emberiza leucocephala-BELOGLAVI STRNAD / (?);(0,0)/

Emberiza rustica-GOZDNI STRNAD / (1,1);(0,0)/

Emberiza pusilla-MALI STRNAD / (6,6);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1992:

15.11.1992, Studenci, 1 osebek, L.Božič, Acr. 65-66: 156

Emberiza rutila-ŽAMETNI STRNAD / (1,1);(0,0)/

P. Grošelj, Acr. 37-38: 64-65

LITERATURA

SOVINČ, A. (1993): Seznam redkih vrst ptic Slovenije 1990. Acrocephalus 58-59: 99-119.

SOVINČ, A. (1993): Poročilo o redkih vrstah ptic v Sloveniji za leto 1991. Acrocephalus 58-59: 120-123

SOVINČ, A. (1994): Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1992. Poročilo komisije za redkosti. Acrocephalus 63: 45-49.

POVZETEK

V četrtem letnem poročilu Komisije za redkosti (KRED) so predvsem podatki o redkih vrstah, zaznanih v letu 1993.

V letu 1993 je bila ugotovljena nova vrsta za Slovenijo: mala čopasta čigra *Sterna bengalensis*, velika droplja *Otis tarda* pa je bila registrirana prvič v zadnjih petdesetih letih.

Komisija za redkosti obravnava vsa poročila o redkih vrstah s seznama redkih vrst.

Komisija za redkosti je preučila 31 poročil o redkih vrstah ptic za Slovenijo za leto 1993. Od teh je potrdila 23 poročil, pri enem je potrebno še dodatno izvedensko mnenje, niso pa bila potrjena naslednja poročila:

Grus canadensis, 7.4.1993, Sestrže, *Hippolais pallida*, 16.3.1993, Izola, *Aquila pomarina*, 18.4.1993, Iška Loka, *Cercotrichas galactotes*, 19.8.1993, Šoštanj, *Aquila rapax*, 11.8.1993, Podkoren, *Emberiza pusilla*, 12.12.1993, Beltinci, *Asio flammeus*, 28.4.1993, Cerknjsko jezero.

SUMMARY

This is the fourth annual report the Slovene Rarities Committee (KRED), dealing mainly with the records made in year 1993. Of 31 records, 7 have not been accepted. Highlights include a new species for Slovenia, i. e. the Lesser Crested Tern *Sterna bengalensis*, and the first record of Great Bustard *Otis tarda* in the last 50 years.

Andrej Sovinc, Pod kostanji 44, 61000 Ljubljana

Iz ornitološke beležnice

From the ornithological notebook

VELIKI ŽAGAR *Mergus merganser*
GOOSANDER - 5 (3 males, 2 females) on 23rd
 February 1992 on the Sava river

Na širokem pretržju tik pred zadnjim prodiščem pred sotesko na Savi med Podnartom in Kranjem me je 23. 2. 1992, ko sem stopil izza grmovja, presenetil račji vrvež. Od vedno pri-tajenih mlakaric česa takega pač nisem pričakoval. Toda kaj hitro sem spoznal, da to pot ne opazujem mlakaric. Pred mano so bili trije veliki žagarji, dva, bila sta samca, sta se vihravo zaganjala v plitvi vodi z glavo pod površjem in pri tem sunkovito in kratko zamahovala s perutmi. Očitno sta lovila ribe.

Ob pogledu skozi daljnogled sem videl, da je eden držal v kljunu kakih 10-15 cm veliko ribo rdečkaste barve. Ko bi tedaj od nekod ne bila vzletela splašena mlakarica, me žagarji morda sploh ne bi opazili, saj so bili prezaposleni z lovom. Ko so se dvignili, zdaj sem dobro videl dva samca in samico, sta se jim z nasprotnega obrežja pridružila še dva velika žagarja, samec in samica. Preleteli so kakšnih 300 m po Savi navzgor in se spustili na vodno gladino. Približal sem se jim na približno sto metrov, od koder sem jih izza jesenov prav lepo opazoval, toda lovili niso več. Z dvignjenimi glavami so oprezali za morebitno nevarnostjo, vendar kljub temu, da so se mlakarice medtem dvignile, niso odleteli. Tudi siva čaplja, ki se je v zraku obrnila, ko me je zagledala, jim ni signalizirala nevarnosti. Tako si nisem mogel kaj, da se ne bi vrnil, od koder sem prišel, in jim dal možnost, da lovijo naprej. To je bilo moje prvo opazovanje nekih rac na Savi, ki niso mlakarice, čeprav tu opazujem ptice že od leta 1965. *Iztok Geister, Pokopališka pot 13, 64202 Naklo*

PLOSKOKLJUNEC *Limicola falcinellus*
BROAD-BILLED SANDPIPER - on 5th Sep-
 tember 1993 at Sečoveljske soline (and 3 *A. interpres* on the same day)

Ob pregledu Sečoveljskih solin sva 5. 9. 1993 v opuščnem delu nekje na sredi poti ob Dragonji opazovala spremenljivega prodnika *Calidris alpina* in več (10 os.) malih prodnikov *Calidris minuta*. Kakih 150 metrov od naju naprej proti morju pa sva ob 11. uri dopoldne zagledala prodnika, ki se nama je takoj zazdel nekolikanj nenavaden. Že na tej razdalji sva lah-

ko opazila naslednje značilnosti (opazovala sva s teleskopom Kowa TSN-3 20-60x77): 1. zdel se nama je precej podoben spremenljivemu prodniku, vendar manjši, 2. noge je imel krajše od spremenljivega prodnika, 3. konico kljuna je imel rahlo obrnjeno navzdol.

Prodnik ni bil pretirano plašen, tako da sva se mu lahko približala na razdaljo 30 m. Pogled skozi teleskop je potrdil domnevo, da gre za ploskokljunca *Limicola falcinellus*, saj sva zelo lepo videla najbolj značilno znamenje, po katerem lahko to vrsto zanesljivo določimo: močno belo nadočesno progo in nad njo še tanko belo bočno progo krone, obe združeni na čelu, tako da dajeta značilen razcepljen videz. Proge so bile zelo jasne in kontrastne.

Po najinem mnenju je šlo za odrasel osebek, saj ni bil pretirano oranžno-rjavo obarvan, ni pa imel zelo izrazitih peg na prsni in bokih, zato domnevava, da je šlo za ptico v prehodnem perju.

Žal se je ob premiku teleskopa ptica splašila, zato nisva mogla popolnoma natančno določiti njene starosti.

Kasneje sva na solinah srečala L. Božiča in J. Smoleta. Skupaj smo ploskokljunca še enkrat poskušali poiskati, vendar se nam žal to ni posrečilo. Opazovali pa smo tri mladostne osebkne kamenjarja *Arenaria interpres*, že prej pa sva na solinah sama opazovala ribjega orla *Pandion haliaetus*, oba podatka pa sta zanimiva v povezavi z opazovanjem ploskokljunca.

Skice skozi teleskop zaradi kratkega časa opazovanja žal nisva mogla narediti.

Primož Kmecl, Karin Rižner, Riharjeva 28, 61111 Ljubljana

SEVERNA ČIGRA *Sterna caspia*
CASPIAN TERN 2 on 4th September 1994 at
 Žovnek Reservoir

Po lepem sončnem dnevu se je 4. 9. 1994 na Žovneškem jezeru pri Vranskem nenadoma pooblačilo in začelo deževati, na jezero pa je priletela severna čigra, ki sva jo brez težav določila po velikosti in velikem, žareče rdečem kljunu. Že prej sva na jezeru opazovala dva mala deževnika *Charadrius dubius*, dva močvirska martinca *Tringa glareola*, zelenonogega martinca *Tringa nebularia*, dva mala prodnika *Calidris minuta*, sive čaplje *Ardea cinerea* (12 os.), dve črni štorklji *Ciconia nigra*, mlakarice *Anas platyrhynchos* (350 os.), kreheljce *Anas crecca* (4 os.) in čopaste ponirke *Podiceps cristatus* (15 os.). *Primož Kmecl, Karin Rižner, Riharjeva 28, 61111 Ljubljana*

GRIVAR *Columba palumbus*
WOOD PIGEON – on 1st January 1995 at Ljubljansko barje

Na novoletni dan, po prečuti silvestrski noči, se prileže dolg opoldanski sprehod. 1. 1. 1995 sem jo mahnil na predel Ljubljanskega barja pod Gumniškim vrhom (občina Skofljica). Njive so bile plitvo poplavljenе od snega, stopljenega v močni odjugi, po malem je pršelo. Ptiče sem opazoval bolj mimogrede. Ni jih bilo veliko, naj omenim le grivarja, ki je osamljen preletel barjansko sivino in pristal nekje v bukovju Gumniškega vrha.

Ko sem doma polistal po še svežem Zimskem ornitološkem atlasu Slovenije, sem presenečen odkril, da je grivar pri nas zelo redek zimski gost, saj Atlas navaja le 6 podatkov. Če ne bi bilo Atlasa, bi od opazovanja ostal le površen zaznamek, za vedno izgubljen v beležnici. Tudi zato naj bo tale notica razumljena kot zahvala Andreju Sovincu za garaško delo. *Tomaz Jančar, Gorenje Blato 31, 61291 Skofljica*

LESNA SOVA *Strix aluco*
TAWNY OWL – on 19th March 1995 found blind on Mt. Jelovica

Janez Trelc je 19. marca 1995 na Jelovici našel slepo lesno sovo. Zadrževala se je na tleh, napadale pa so jo tudi šoje. Ker je menil, da sama ne bo preživela, jo je odnesel domov in jo začel krmiti. Dne 24. marca sem si jo ogledal in jo fotografiral. Oči je imela zaprte, glavo pa je držala skoraj ves čas nazaj. Vzrok za tako stanje je lahko trk z avtomobilom ali virusna bolezen. *Boris Kozinc, Hraše 1a, 64248 Lesce*

KOZAČA *Strix uralensis*
URAL OWL – on 29th April 1994 on Mt. Pokljuka

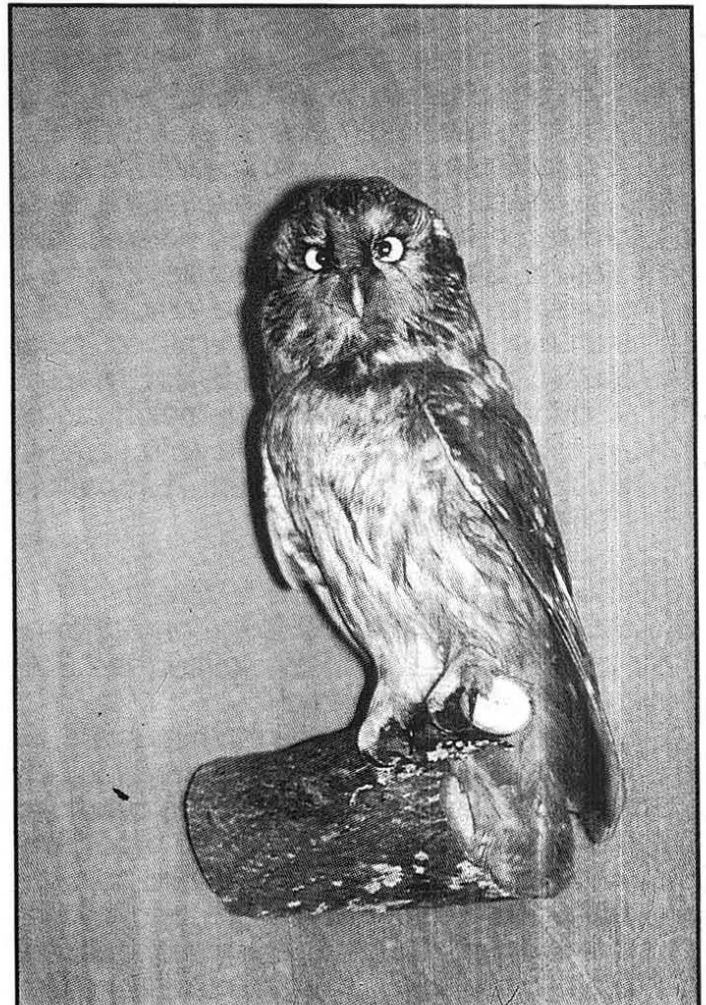
Pri popisu TNP sva se 29. 4. 1994 ustavila tudi malo pod vrhom zatrniškega smučišča in

prisluhnila v noč. Drugih glasov razen oddaljene in nama neznanega oglašanja nisva slišala. Kasneje sva po posnetku ugotovila, da je najverjetneje šlo za kozačo *Strix uralensis*. Motilo naju je le, da je bilo oglašanje precej bolj hripavo kot na posnetku. S pomočjo literature sva ugotovila, da je to značilno za samico. *Primož Kmecl, Karin Rižner, Riharjeva 28, 61111 Ljubljana*

KOCONOGI ČUK *Aegolius funereus*
TENGMALM'S OWL – on 19th March 1994 at Cerkniško jezero

Kako je s sovami v javomiških gozdovih, sva se namenila preveriti 19. 3. 1994. Vreme pa nama ni bilo naklonjeno, saj je bilo oblačno in vetrovno. Iz gozda ni bilo slišati niti glasu, le nad izvirov Obrha se nama je na izzivanje oglasil koconogi čuk *Aegolius funereus*. *Primož Kmecl, Karin Rižner, Riharjeva 28, 61111 Ljubljana*

KOCONOGI ČUK *Aegolius funereus*
TENGMALM'S OWL – on 15th January 1982 found dead on Mt. Mežaklja

Cveto Černigoj je 15. januarja 1982 zjutraj pod oknom Logarnice na Mežaklji (960 m) našel poginulega koconogega čuka. Ptica je bila precej shujšana, meni pa, da se je zaletela v okensko steklo. *Boris Kozinc, Hraše 1a, 64248 Lesce*

VODOMEC *Alcedo atthis*
COMMON KINGFISHER – on 28th July 1994
 on the Radovna river in Triglav National Park

Potem ko sva teden prej z junakom Makaluja, alpinistom Marjanom Manfredo, pripravila teren za slikanje muzejskega vlaka na viaduktu Vintgar, sem se z družino v četrtek, 28. julija 1994, odpravil tja, da nalogo opravi. Okrog devete ure sem na stojišču kakih 50 metrov nad Radovno nameščal fotoaparatus na stojalo. Takrat je iz smeri slapa Šum nekaj metrov nad gladino priletel vodomec. Komaj sem utegnil zajeti sapo, da bi nanj opozoril ženo, že je izginil v osrednji del soteske.

Zapis o tem opazovanju je bil tudi moj zadnji za ornitološki atlas gnezdilk v TNP-ju za leto 1994. Koordinator Tomaž Jančar mi je kasneje povedal, da je za sedaj tudi edini o vodomcu. Od domačinov sem izvedel, da so ga pred leti večkrat opazovali tudi v Radovni pred Vintgarjem, v zadnjih letih pa ga niso več opazili.

Vodomec ima do dva zaroda v letu. Drugo leglo je julija, ko se mladiči prvega že klatijo naokrog. Koda 1 za kategorijo mojega opazovanja je kljub temu najbolj primerna.

Fotografija muzejskega vlaka se je odlično posrečila. *Boris Kozinc, Hraše 1a, 64248 Lesce*

SREDNJI DETEL *Dendrocopos medius*
MIDDLE SPOTTED WOODPECKER – on 4th July 1993 at Dravinjske gorice

Dne 4. 7. 1993 sem spet postal za eno izkušnjo bogatejši, tokrat s srednjim detlom.

Tega dne sem se potikal po gozdu pri zaselku Hrastje v Dravinjskih goricah. Mojo pozornost je pritegnilo nenavadno oglašanje, ki je nekako spominjalo na čuka. Oglašanje je bilo kričeče in monotono s presledki, tako nekako kot »ueee...ueee...ueees«. Ko sem poslušal to nenavadno oglašanje, sem pomislil na detle. Vedel sem, da veliki detel ne more biti. Šel sem po kasetofon in kaseto z oglašanjem srednjega in belohrbtega detla. Ko sem si zavrtil oba posnetka, sem ugotovil, da sem poslušal srednjega detla, zato sem se s kasetofonom vrnil nazaj na mesto, kjer sem detla slišal. Ptica se sicer ni več oglašala, vendar sem kljub te-

mu prižgal kasetofon. Po pet do deset minutnem predvajanju se je začel detel spet oglašati z razdalje približno štirideset do petdeset metrov. Nekaj minut kasneje se je pričel oglašati še en osebek srednjega detla. Poslušal sem ju še kakih petnajst minut, potem pa sta oba utihnila. Kasetofon, ki je bil ves ta čas prižgan, sem pustil še dvajset minut, a detlov kljub temu ni bilo več.

Pozneje sem zvedel, da imajo detli navado, da pri predvajanju njihovega lastnega oglašanja priletijo v bližino vira predvajanja in se prenehajo oglašati ter dogajanje le nemo opazujejo. Je bilo tako tudi v tem primeru?

Podatek je zanimiv predvsem zaradi habitata, v katerem sem poslušal srednjega detla, ki smo ga sicer vajeni iz vlažnih gozdov. Habitat na tem področju je bolj suh, v gozdu pa prevladujeta bukev in kostanj. Glede na podatek gnezditev srednjega detla na tem območju seveda ni izključena. *Al Vrezec, Pražakova 11, 61000 Ljubljana*

RDEČEGRLA CIPA *Anthus cervinus*
RED-THROATED PIPIT – on 4th May 1995 at Medvedce Reservoir

Dne 4. 5. 1995 sva se z ženo Božo potepala ob zadrževalniku za visoke vode Medvedce, priložnostno tudi ribniku. Ob vzhodni strani nasipa je prelep močvirnat travnik, kjer rastejo šaši in različne trave, višina vegetacije je okrog pol metra. Nivo podtalnice je nekaj centimetrov pod površjem, tako da ponekod nastajajo mlake.

Opisati pestrost in številčnost ptic pevk na tem travniku je skoraj nemogoče, to morate doživeti. Na vsakih 10 metrov je pel samec bičje trstnice *Acrocephalus schoenobaenus*, vmes pa še kakšen cvrčalec *Locustella naevia*. Med hojo po travniku sem plašil cipe, tako drevesne *Anthus trivialis* kot male *Anthus pratensis*. Z bližnjega nasipa ob travniku so vzletali poljski škrijanci *Alauda arvensis* in rumene pastirice severne podvrste *Motacilla flava thunbergi*. Če še omenim prosnike *Saxicola torquata* in repaljščice *Saxicola rubetra*, ki so posedali po grmovju ob travniku, bo kar dovolj za ponazoritev vrveža.

Pogledoval sem za vsako cipo, ki je vzletela iz trave, v upanju, da ugotovim razliko med drevesno in malo. Dokler kakih 10 metrov pred seboj ne zagledam cipe z opečnato rdečimi prsmi. Zastajala je za kupi posušenega blata na kolovozu. Kakor hitro sem stopil proti njej, že je izginila v šopu trave ali za blatom. Čeprav

še nikoli prej nisem videl rdečegrle cipe *Ant-hus cervinus* v poletnem perju, ni bilo v meni niti trohice dvoma o pravilni determinaciji.

Naredil sem še nekaj posnetkov razritega blata, na katerih jo je celo videti.

Ko je moja vsiljivost preseгла njeno potr-pežljivost, me je v loku obletela in izginila v tra-vi. *Franc Janžekovič, Maistrova 10, 62000 Ma-ribor*

REPALJŠČICA *Saxicola rubetra*

WHINCHAT – pair from 29th April to 19th Ju-ne 1994 in Radovna valley in Triglav National Park

Pri popisovanju v TNP sva 29. 4. 1994 na polju malo pred Spodnjo Radovno opazila par-ček repaljščic *Saxicola rubetra*. Menila sva, da gre za prelet, kljub temu da je samček inten-zivno pel. Da verjetno ni bilo tako, sva se pre-pričala 19. 6. 1994, ko je bil parček še vedno na mestu prejšnjega opazovanja, pa tudi samček je spet veselo prepeval. *Primož Kmecl, Karin Rižner, Riharjeva 28, 61111 Ljubljana*

ČRNOGLAVI MUHAR *Ficedula hypoleuca*

PIED FLYCATCHER – 2 on 26th August 1993 in the Dravinja valley

Ko sem 26. 8. 1993 opazoval ptiče v zasel-ku Hrastje pri Poljčanah, sem imel priložnost videti nekaj zares zanimivega. Opazoval sem namreč dva (2) osebkata črnoglavega muharja. Prvi je bil že pregoljen v jesensko perje sivo rjave barve, ki je značilno za ta čas oziroma za selitev, na kateri sta verjetno opazovana muhar-ja že bila. Drugi osebka pa je bil odrasel sa-mec, ki je bil še vedno v poletnem oziroma gnezditvenem perju črne barve. Tako tudi ni-sem imel nobenih težav z determinacijo, saj sta si v nasprotnem primeru črnoglavi in belovrati muhar v jesenskem perju izredno podobna in ju le s težavo ločimo.

Črnoglavega muharja sem do sedaj na omenjenem območju opazoval le v času pre-leta, ostaja pa tudi možnost gnezdenja, saj je po mojem občutku habitat za to vrsto, pred-vsem na obrobju Dravinjske doline, zelo pri-meren. *Al Vrezec, Pražakova 11, 61000 Ljub-ljana*

SKALNI PLEZAVČEK *Tichodroma muraria*

WALLCREEPER – two breeding localities over 2000 m discovered on 7th July 1992 in Tri-glav National Park

Dne 7. 7. 1993 sem tega nadvse zanimivega in čudovitega »metulja« naših gora srečal

na dveh lokalitetah, v kvadratu št. 25 OATNP: pri Vrbanovi špici, kjer je parček neutrudno no-sil hrano v ostenje na vznožju Rjavine, in na Ci-mru (2393 m). Moram reči, da je skalnega ple-zalčka tudi težko opazovati, ne samo zaradi nje-gove majhnosti, temveč zelo nizkega leta, po-navadi tik ob stenah. Običajno sem ga prej sli-šal kot pa videl. Sicer pa sem dobil vtis, da ni tako pogost v stenah dvatisočakov, kot bi gle-de na njihovo razgibanost pričakovali. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

SKALNI PLEZAVČEK *Tichodroma muraria*

WALLCREEPER – on 11th April 1995 at Rodi-ne (750 m) in the Karavanke mountains

Zvone Andrejčič je bil odločen, da moram v Reber nad Rodine v njegovo plezalno šolo, če hočem, da me v Radovni spusti v okrog 100 metrov visoko navpično in delno previsno ste-no, kjer gnezdi krokar.

V torek 11. 4. 1995 sva vadila v manjših pre-visih pod vrhom Rebrja. Tako kot sem se jaz ču-dil Zvonetovi spretnosti v steni, sva se le malo kasneje oba načudila še večjemu mojstrstvu: le kakih 10 metrov nad nama je za hrano v špra-njah stikal skalni plezavček. Ko je po petih mi-nutah izginil za grebenom, sem svoj alpinistični krst doživel tudi jaz. *Boris Kozinc, Hraše 1a, 64248 Lesce*

ŠKRLATEC *Carpodacus erythrinus*

COMMON ROSEFINCH – singing male (2nd year) on 17th June 1990 at Mursko Središče, breeding pair from 26th May to 25th June 1993 at Benca near Lendava (singing also on 25th June 1994)

Ko smo trije obročkvalci 17. 6. 1990 pri Murskem Središču na hrvaški strani ob Muri obročkali breguljke *Riparia riparia*, je v nepo-sredni bližini gnezditvene kolonije v mladem vrbovju prepeval škrlatec. Ker ga je bilo mogo-če zlahka opaziti, smo videli, da samček ni rdeč, ampak neugledno olivno siv, kar je zna-čilno za mladostne osebkate. Prijetno smo bili tudi presenečeni nad njegovo zaupljivostjo, saj se ni kaj dosti menil za nas.

Ponovno sem škrlatca srečal 26. 5. 1993 v nizkem vrbovju murske mrtvice blizu vasi Be-nica pri Murski šumi. Karminasto rdeč samček je kar žarel in intenzivno pel na vrhu srednje velike vrbe. Samice ni bilo opaziti, čeprav sem se tam zadrževal dobri dve uri. Nekaj dni ka-sneje, 9. 6., je škrlatec prepeval na isti lokalite-ti. Po tem sem sklepal, da tukaj skrivnostni »vzhodnjak« zagotovo gnezdi. 25. 6. je bil vsa-

kršen dvom o gnezdenju seveda odveč, škrlatec je pridno nosil hrano v gosto ščavje in vrbovje med Muro in mrtvico. Po nekajkratnih neuspešnih poskusih sem misel o iskanju gnezda dokončno opustil. Gosta zarast in vodna ovira sta bili tako rekoč nepremagljivi. Seveda moram dodati, da je to doslej prvo potrjeno gnezdenje škrlatca v Prekmurju.

25. 6. 1994 je v vrbovju Mure pri vasi Benica škrlatec ponovno pel. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

ČIŽEK *Carduelis spinus*

SISKIN – flock of approx. 100 on 18th December 1994 at Ljubljansko barje

Dne 18. decembra sem opoldne, ko je mraz nekoliko popustil, šel na sprehod po gozdiču južno od Škofljice na robu Barja. Jata čížkov se je najprej spravila na smrekove storžke, potem pa so se v več valovih preselili na bližnje jelše. Niso se me bali, tako da so prišli tudi na drevo nad mano. Vneto so skubili jelševe storžke, tako da so luščine padale po meni, skoraj kot sneg. *Peter Legiša, Pod brezami 34, 61000 Ljubljana*

NAVADNI BREZOVČEK *Carduelis flammea*
COMMON REDPOLL – on 9th April 1993 at Ljubljansko barje

Dne 9. 4. 1993 sem opazoval ptiče na Ljubljanskem barju. V kvadratu 9/46/E2 ob Ižanski cesti, ki na tem predelu drži skozi naselje, je moja pozornost pritegnil majhen ptič, ki je čepel na veji drevesa tik ob cesti. Izkazalo se je, da gre za navadnega brezovčka. Bil je tako zaupljiv, da sem se mu lahko približal na slabe štiri metre. Ptico sem s te razdalje nekaj časa opazoval, potem pa je odletela proti reki Iščici. Podatek je zanimiv zaradi dokaj poznega pojava te vrste.

Tisti dan sem opazoval tudi že prvo kmečko lastovko *Hirundo rustica* v tem letu, ki se je spreletavala med hišami. *Al Vrezec, Pražakova 11, 61000 Ljubljana*

VELIKI STRNAD *Miliaria calandra*
CORN BUNTING – 2 singing on 9th May 1993 in the Dravinja valley

Dne 9. 5. 1993 sem se odpravil še na eno od svojih številnih opazovanj in popisovanj ptičev v Dravinjski dolini. Tega dne sem zabeležil dvoje zanimivih opazovanj na poljih in travnikih med vasjo Makole in gradom Štatenberg.

Prvo zanimivo opazovanje je bila bičja trstnica, ki sem jo opazoval v zaraščenem kanalu

blizu Štatenberga. Ptica je bila verjetno na preletu, saj ni kazala nikakršnih znakov gnezdenja ali morebitnega teritorialnega vedenja. V Dravinjski dolini gnezdi močvirska trstnica *Acrocephalus palustris* ob zaraščenih bregovih reke, kjer sem opazoval kar nekaj parov. Čeprav povsem ne izključujem možnosti gnezditve bičje trstnice v Dravinjski dolini, pa je za to bolj malo verjetnosti, saj se spričo regulacije reke pospešeno uničuje obrečni habitat.

Da pa zaradi postopnega uničevanja življenjskih prostorov ptic vendarle ne bi bilo vse čisto brezupno, sem istega dne opazoval dva (2) pojoca samca velikega strnada, ki sta radostno oznanjala začetek nove gnezditvene sezone. *Al Vrezec, Pražakova 11, 61000 Ljubljana*

Skrivnostna fotografija Mystery photograph

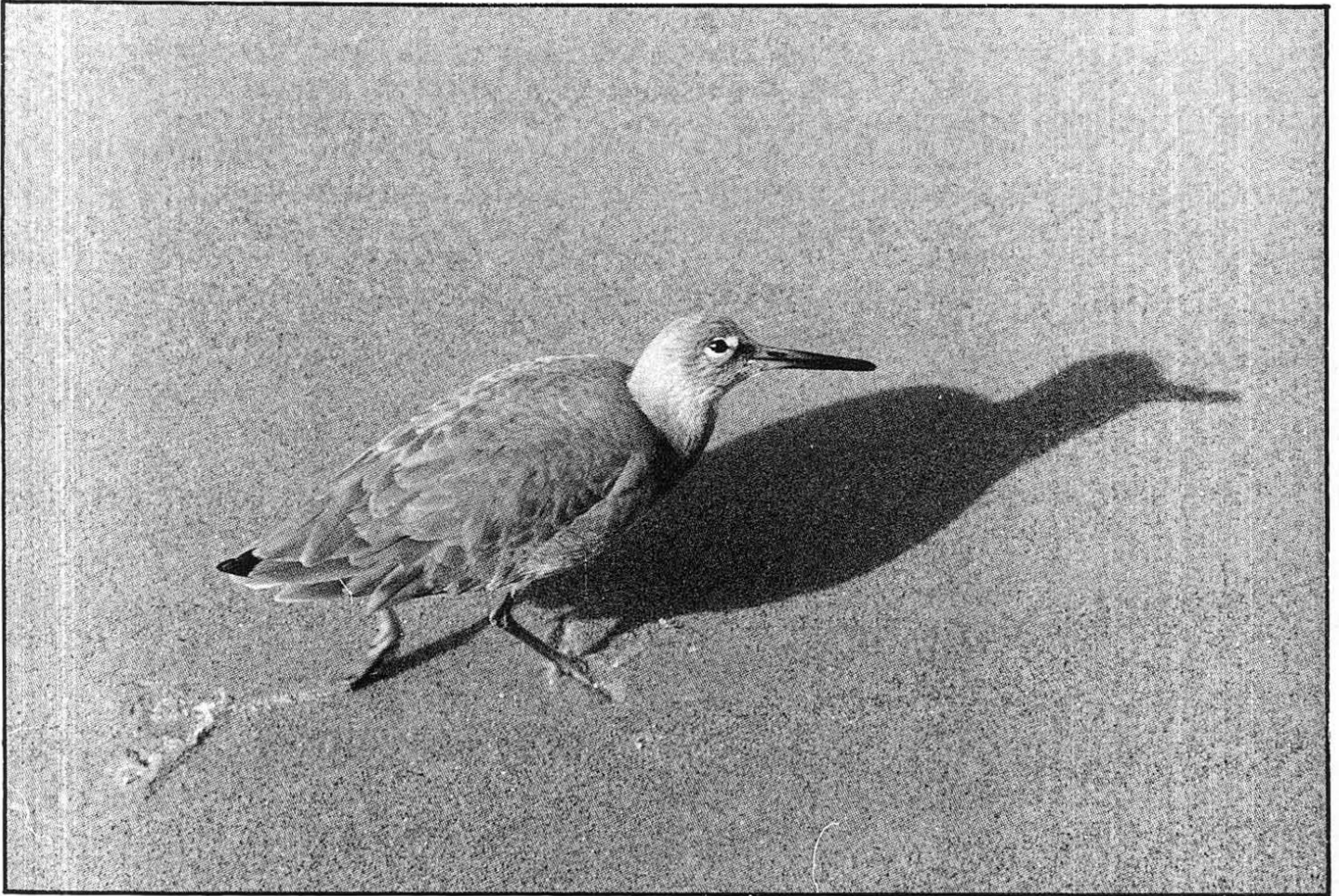
Skrivnostna fotografija ptice iz 65-66. številke *Acrocephalus* je vsaj v prvem trenutku verjetno zmedla kar nekaj slovenskih ornitologov.

Vendar je bolj kot sama vrsta, ki se pri nas na selitvi redno pojavlja in katere določitev je v normalnih razmerah na terenu lahka, problematičen in nenavaden položaj ptice, v katerem jo je fotograf ujel. Ta nam lahko nekoliko oteži identifikacijo, še posebej, ker nimamo nobene velikostne primerjave.

Po značilni obliki, načinu prehranjevanja in dolgih nogah, ki so deloma vidne, z lahkoto prepoznamo predstavnika pobežnikov *Charadriiformes*. Že tukaj lahko izločimo celo vrsto ptičev, ki s pobežnikom na sliki nimajo nič skupnega (npr. kozica, deževniki, škurhi itd.).

Precej nam lahko pomaga tudi naslednji podatek; če si natanko ogledamo hrbet tega ptiča, lahko ugotovimo, da gre nedvomno za mlad osebek. Veliko pobežnikov ima zelo tipična juvenilna krovna peresa, ki jih z lahkoto prepoznamo. Ta so v celoti temna, zaokrožena in imajo ponavadi izrazit svetel rob. Krovna peresa odraslih imajo temno polje manjše in nepravilne oblike, rob pa velikokrat ni izrazito svetel oziroma je neenakomerno širok.

Če je kdo v začetku morda pomislil na katerega izmed martincev - nobena izmed vrst, pojavljajočih se pri nas, nima takšne zgornje strani. Večje vrste (črni, zelenonogi in rdeče-

Katera vrsta je to? Can you identify the species?

Foto: Tomi Lombar

nogi) imajo v mladostnem perju sicer neizrazite svetle robove krovnih peres, še zdaleč pa ne tako vidne, kot so pri vrsti na sliki.

Bolj upravičeno kot na martinca bi lahko ob ogledovanju slike pomislili na tri večje prodnike - spremenljivega, srpokljunega in belega. Vendar lahko slednjega takoj zamenjamo, saj imajo mlade ptice povsem drugačen vzorec hrbta, srpokljunemu ne ustreza izrazita temna lisa na vratu (belemu tudi ne), za spremenljivega manjkajo proge dlje po prsni in temne lise na trebuhu, ki pa so včasih resda lahko precej neizrazite. Pri tem bi moral dodati še to, da v naših krajih spremenljive prodnike, ki ne bi imeli med juvenilnimi krovci vsaj še kakšnega svetlega, prvozimskega peresa, srečamo izjemno redko.

Ključna pri pravilni določitvi naše skrivnostne fotografije pa je prav že zgoraj omenjena temna lisa na vratu. Če sliko pogledamo, lahko tik nad vodno gladino opazimo še svetlejšo glavo in temno teme (kapo). Čeprav ta predvsem pri mladih pobrežnikih sploh ni nekaj posebnega, je v tem primeru (in pri tej vrsti) tako značilna, da je možen samo mlad togotnik *Philomachus pugnax*.

Za konec lahko dodamo samo še to, da togotnike v takšnem perju pri nas opazujemo od druge polovice avgusta dalje, izjemoma tudi nekoliko prej.

Avtor fotografije je I. A. Božič in ne A. Sovinc, kot je bilo pomotoma napisano.

Luka Božič

Amendment

Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* at Rački ribniki - Požeg Landscape Park (Slovenia) - *Acrocephalus* 72 : 155

SUMMARY

The aim of the research was to gather the data in respect of the observations of Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* in the area of Rački ribniki - Požeg Landscape Park. In twelve years (from 1983 to 1994), 454 observations were made at Rački ribniki; the Cormorants were in that period recorded 137 times. At these ponds, the Cormorants appear only as feeding guests. In smaller numbers they can

be seen here any time of the year, except when the ponds are covered with ice. Their numbers increase particularly in October and November (max N = 200), when those individuals come to feed here which spend the winter at Ptujsko jezero (Ptuj reservoir or lake). The increase in their numbers trend was also established. At Požeg reservoir, 130 observations were made, and the Cormorants were recorded 52 times. The observation results are similar to those from Rački ribniki. The average number of Cormorants at požeg is higher than at Rači ribniki, and this can be attributed to the fact that at Rački ribniki they are more frequently disturbed than at Požeg.

Dokumenti Documents

Spoštovani gospod Iztok!

Dne 5.4.1991 smo imeli vsi nadzorniki Triglavskega narodnega parka seminar v Trenti. Na ta dan ste Vi in Vaš kolega predavala o planinskem orlu in beloglavem jastrebu, na koncu predavanja pa ste nas zaprosili za kakršen koli podatek o planinskem orlu ali beloglavem jastrebu.

Po seminarju sva se pogovarjala in sem Vam obljubil, da vam pošljem zanimiv podatek o beloglavem jastrebu, ki je končal pod lovsko puško izkušenega lovca LD Ljubinj pri Tolminu.

Opis dogodka!

Ta dogodek o beloglavem jastrebu se je dogajal na Primorskem, v lovski družini Ljubinj pri Tolminu.

Uplenitelj tega beloglavega jastreba je bil lovec LD Ljubinj pri Tolmini Jože Jelinčič, rojen 12.2.1922 v gorski vasi Čadrg nad Tolminom, sedaj stanujoč v Tolminu. Zaposlen je bil kot vratar v tovarni SALONIT v Anhovem.

Dne 2.8.1978 se je lovec Jelinčič vračal z lova izpod hriba Kobilja glava proti hribu Kovala, nadmorska višina 800 m, tik nad vasico Ljubinj pri Tolminu. Na suhi smreki je opazil beloglavega jastreba, katerega je ustrelil s češko pol risanico z nabojem 7x57r in ga tudi zadel, nakar je jastreb padel na tla. Jastreba je prinesel v Tolmin, ga izročil nečaku Silvestru Jelinčiču, ki se v prostem času ukvarja s

preparatorstvom. Jastreb je nekaj časa krasil lovčev balkon, nato pa je razpadel in končal na smetišču. Disciplinsko razsodišče LD Ljubinj mu je dodelilo kazen, da 14 mesecev ne sme loviti nobene divjadi.

Upam, da je podatek zanimiv, prepričan sem tudi, da Vam bo koristil.

Lep pozdrav!

KAVČIČ Evgen

Ta podatek vam pošilja

Kavčič Evgen, Čiginj št. 59, 65.220 Tolmin

Pismi uredništvu Letters to the editor

Razmišljanja ob "uradnem" Rdečem seznamu ogroženih ptic Slovenije iz leta 1992

Avtorja tega seznama sta J. Gregori in S. Matvejev. Objavljen je bil v "Varstvu narave" številka 17 leta 1992. Kritika prvega avtorja (Acrocephalus 71/1995) je primerjava prvega - uradnega in drugega - amaterskega seznama (Acrocephalus 67/1994).

Jaz, kot soavtor znanstvenega seznama iz leta 1992, se strinjam z vsemi dobronamernimi trditvami kolega J. Gregorija. Ne strinjam se le z njegovo trditvijo, da je to naše delo iz leta 1992 "muzejsko", ker tri leta (1992-1995) niso dovolj za zanikanje nekega naravovarstvenega dela.

Kritični prikaz soavtorja J. Gregorija dopolnujem z naslednjim: oba sva člana Uredniškega sveta "Acrocephalusa" in dobivava vabila za seje Uredniškega sveta. Iz tega materiala je razvidno, da je bil Seznam ogroženih ptic Slovenije v programu Društva za leto 1995. Strinjal sem se, ker sem menil, da bo ta popis le dopolnilo k našemu uradnemu seznamu ogroženih ptic Slovenije, natisnjenem 1992. leta v "Varstvu narave" številka 17. Oba avtorja sva izvedenca za ornitologijo Zavoda Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Upam, da bom tretji Rdeči seznam ogroženih ptic Slovenije kmalu objavil, ker imam dva priznanja in prizadevanja vredna Rdeča seznama. Ta Rdeči seznam bo imel za vsako vrsto označen karakteristični biotop gnezdenja. Podoben Rdeči seznam sem naredil za

ravnokrilce (*Orthopteroidea*) v isti številki "Varstva narave" 17/1992, v kateri je natisnjen najin soavtorski Rdeči seznam ogroženih ptic Slovenije. Tako oblikovanje Rdečega seznama ogroženih ptic Slovenije je prvi avtor takrat zavrnil!

Sergej Matvejev, častni član DOPPS

Z neresnico do resnice

V predzadnji številki društvenega glasila *Acrocephalus* (št. 71/117-118) je bilo objavljeno odprto pismo uredništvu, ki so ga podpisali dr. Enrico Benussi, dr. Fulvio Genero in Anastasia Purič. V pismu popisujejo, kdaj so pričeli proučevati populacijo sove kozače *Strix uralensis* v Trnovskem gozdu in s kom so se pogovarjali v zvezi s tem. Obenem povedo, da je njihovo proučevanje potekalo brez dovoljenja pristojnega ministrstva, ki jim je to proučevanje kasneje celo prepovedalo. Obregnili pa so se tudi ob moja dva članka, ki sem ju v zvezi s tem primerom objavil v *Delu* (18.februarja in 22.maja 1995), češ da gre za očarljivo zgodbo o naravoslovcih tatovih, ki jo je napisal nestrokoven in pristranski pisec.

Trojica podpisnikov odprtega pisma me brez sleherne podlage obtožuje po krivici. V članku "Divji" ornitologi z "dovoljenji" sem zgolj opisal njihovo proučevanje kozače na Slovenskem in dodal, da poteka brez dovoljenja pristojnega ministrstva oz. v nasprotju z zakonom. V članku sem navedel tudi širše znan primer iz Kvarnerja, ko je hrvaška policija pred leti aretirala enega od podpisnikov odprtega pisma in ga izgnala (zaradi utemeljenega suma prekupčevanja z zavarovanimi živalmi in nedovoljenega raziskovanja - torej zaradi istih razlogov, kot jih imajo sedaj v Sloveniji). To, o čemer sem pisal, so preverljiva dejstva; in, ne nazadnje: podpisniki sami pišejo, da za proučevanje nimajo dovoljenja oz. jim je pristojno ministrstvo to celo prepovedalo.

Iz povedanega je jasno razvidno, da nisem bil prav nič pristranski in nestrokoven ter ni šlo za lažno napihovanje, kot mi to podtika trojica podpisnikov odprtega pisma iz Italije. Osebnost sicer podpiram njihovo hotenje, da resnica pride na dan. Ne vem pa, kako si to predstavljajo, če na poti k njej hodijo po poteh neresnice.

Viktor Luskovec

Iz ornitološke pozabe From the ornithological oblivion

OLIVIER MESSIAEN:
CATALOGUE D'OISEAUX

Aprila 1959, malo pred krstno izvedbo Kataloga ptic (izvedla Yvone Loriod), je Messiaen zapisal:

Narava, pesem ptice! To sta moji strasti. To je tudi moje zatočišče. V mračnih urah, ko se mi surovo razkrije spoznanje o moji nekoristnosti, ko se mi zdijo vsi glasbeni stili - klasični, eksotični, antični, moderni in ultra-moderni - samo spoštovanja vreden rezultat studioznega dela, medtem ko ono, kar naj bi bilo za notami, tega truda ne opravičuje, kaj lahko takrat storim drugega kot to, da ponovno poiščem izgubljeno dušo glasbe bodisi v gozdu, na polju, v hribih, na morski obali, med pticami? In tu, zame, domuje glasba. Glasba, ki je svobodna, nepoimenovana, improvizirana iz veselja, da bi pozdravila rojevajoče se sonce, zapeljala izvoljenko, odgnala vsiljivca z vejice, ki je tu le zate, razrešila prepir, nasprotje, rivalstvo, da bi potrošila odvečno energijo, nastajajočo ob zaljubljenosti in veselju do življenja, da bi ustvarila priložnost za velikodušno in razumevajoče druženje s sosedi, uspa-vala tegobe in da bi se poslovila od koščka takega življenja, ko pade mrak. To je božansko opisal Rilke: "Glasba: dah kipov, tišina podob, govorica onkraj govorenega ..."! Pesem ptice je celo nad temi pesnikovimi sanjami. Še zlasti pa je daleč nad poskusi skladatelja, da bi jo zapisal.

*Iz knjižice k CD Deutsche Gramophon
Prevedel M. Košir*

Kazalo XVI. letnika (1995)

Index to volume XVI (1995)

Uredil: Andrej SOVINC

Imensko kazalo

Index of authors

Benussi, E., Genero, F., Purič, A. - Odprto pismo uredništvu (Open letter to the editorial council) 71/117-118

Božič, I. A. - Gnezdenje zelenonoge tukalice *Gallinula chloropus* na ribnikih v Dragi na Ljubljanskem barju (Breeding by the Moorhen *Gallinula chloropus* at Draga Ponds in the Ljubljana Marshes) 73/187-193

Božič, L. - Pojavljanje plotnega strnada *Emberiza cirrus* v severovzhodni Sloveniji (Occurrence of Cirl Bunting *Emberiza cirrus* in north-eastern Slovenia) 68-69-70/68-71

Božič, L. - Iz ornitološke beležnice: *Falco columbarius* 68-69-70/80, *Larus marinus* 68-69-70/82, *Dendrocopus syriacus* 68-69-70/84, *Carduelis flavirostris* 68-69-70/85

Božič, L. - Skrivnostna fotografija (Mystery photographs) 73/201

Bračko, F. - Lokalni ornitološki atlas Drave (Maribor - Ptuj) 1989-1992 (začasno poročilo) (The Ornithological Atlas of the Drava River (Maribor - Ptuj) 1989-1992 (preliminary report)) 68-69-70/58-61

Bračko, F., Štumberger, B. - Breguljka *Riparia riparia* ob slovenski subpanonski Dravi (The Sand Martin *Riparia riparia* along the Slovenian sub-Panonian Drava River) 68-69-70/62-67

Bračko, F. - Iz ornitološke beležnice: *Scolopax rusticola* 68-69-70/81, *Anthus campestris* 68-69-70/84, *Falco tinnunculus* 71/126, *Perdix perdix* 71/127, *Carpodacus erythrinus* 73/200, *Tichodroma muraria* 73/200

Ciglič, H., Geister, I. - Spolna sestava in gnezditvena uspešnost velikega žagarja *Mergus merganser* na Trbojskem jezeru (Sex structure and breeding success of the Goosander *Mergus merganser* at Trbojsko jezero) 73/181-186

Denac, D. - Iz ornitološke beležnice: *Botaurus stellaris* 68-69-70/79, *Melanitta fusca* 68-69-70/80, *Mergus merganser* 68-69-70/80, *Sterna caspia* 68-69-70/83, *Asio otus* 68-69-70/83, *Caprimulgus europaeus* 68-69-70/84

Denac, D. - Prvo opazovanje bengalske čigre *Sterna bengalensis* v Sloveniji (First observation of the Lesser Crested Tern *Sterna bengalensis* in Slovenia) 73/170-171

Geister, I. - glej Sovinc, A.

Geister, I. - Popis prezimujočih sivih čapelj *Ardea cinerea* in velikih kormoranov *Phalacrocorax carbo* v Sloveniji v letih 1994 in 1995 (A survey of wintering Grey Herons *Ardea cinerea* and Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* in Slovenia in 1994 and 1995) 72/130-137

Geister, I. - Prenočišče in počivališče velikih kormoranov *Phalacrocorax carbo* na Savi pod Ravnico (Roosting and resting place of the Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* on the Sava river below the village of Ravnica) 72/162-165

Geister, I. - Iz ornitološke beležnice: *Mergus merganser* 73/197

Geister, I. - Dokumenti (Documents): Prispevek h kronologiji časopisne polemike (A contribution to the chronology of the newspaper polemics) 72/168

Geister, I. - glej Ciglič, H.

Genero, F. - Opazovanje brkatega sera *Gypaetus barbatus* v Triglavskem narodnem parku (Observation of the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus* in the Triglav National Park) 73/171-173

Gobec, M. - Iz ornitološke beležnice: *Ardea cinerea* 71/122, *Clangula hyemalis* 71/125

Gregori, J. - Razmišljanje ob Rdečem seznamu (Reflections on the national Red List) 71/93-94

Gregori, J. - Naravovarstveno vrednotenje ptičev Banjščic (Nature conservationist evaluation of birds at Banjščice) 71/101-107

Gregori, J. - Ribojedi ptiči v Sloveniji (Fish-eating birds in Slovenia) 72/138-151

Jančar, T. - Iz ornitološke beležnice: *Columba palumbus* 73/198

Jančar, T. - Spremljanje številčnosti vodnih ptičev v Sečoveljskih solinah (Monitoring of aquatic birds at Sečoveljske soline) 71/108-112

Janžekovič, F. - glej Vogrin, M. et al.

Janžekovič, F. - Iz ornitološke beležnice: *Aquila*

- chrysaetos 71/126, *Anthus cervinus* 73/199
- Kavčič, E. - Dokumenti 73/203
- Kmecl, P., Rižner, K. - Iz ornitološke beležnice: *Gavia arctica* 71/122, *Botaurus stellaris* 71/122, *Ciconia ciconia* 71/123, *Anser anser* 71/124, *Mergus serrator* 71/125, *Chlidonias niger* 71/125, *Limicola falcinellus* 73/197, *Sterna caspia* 73/197, *Strix uralensis* 73/198, *Saxicola rubetra* 73/200
- Kmecl, P. - glej Rižner, K.
- Kozinc, B. - Iz ornitološke beležnice: *Strix aluco* 73/198, *Alcedo atthis* 73/199, *Tichodroma muraria* 73/200
- Kurillo, J. - Iz ornitološke beležnice: *Cygnus cygnus* 71/123
- Legiša, P. - Iz ornitološke beležnice: *Grus grus* 71/127, *Carduelis spinus* 73/201
- Luskovec, V. - Z nerresnico do resnice. Pismo uradništvu 73/203
- Matvejev, S. - Razmišljanja ob "uradnem" Rdečem seznamu ogroženih ptic Slovenije iz leta 1992. Pismo uredništvu 73/203
- Purič, A. - glej Benussi et al.
- Rižner, K., Kmecl, P. - Opazovanje grivaste gosi *Branta bernicla* na Ledavskem jezeru (Observation of Brent Goose *Branta bernicla* at Ledavsko jezero in NE Slovenia) 71/95-98
- Rubinič, B. - Iz ornitološke beležnice: *Anas strepera*, *Anas querquedula* 68-69-70/80, *Numenius arquata* 68-69-70/81, *Larus melanocephalus* 68-69-70/82, *Gelochelidon nilotica* 68-69-70/83, *Lullula arborea* 68-69-70/84
- Smole, J. - Iz ornitološke beležnice: *Podiceps nigricollis* 71/122
- Sovinc, A. - Hidrološke značilnosti Drave (Hydrological characteristics of the Drava river) 68-69-70/45-57
- Sovinc, A. - Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1992 - Poročilo Komisije za redkosti (Rare bird species in Slovenia in 1992 - Rarities Committee Report) 71/113-116
- Sovinc, A. - Nove knjige (New Books): John Gooders: Where to watch Birds in Britain and Europe 71/118-119
- Sovinc, A., Geister, I. - Uvodnik (Editorial) 72/129
- Sovinc, A. - Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1993 - Poročilo Komisije za redkosti (Rare bird species in Slovenia in 1993 - Rarities Committee Report) 73/193-196
- Sovinc, A. - Kazalo 16.letnika (Index - Volume 16) 73/205
- Šere, D. - Najdbe obročkanih velikih kormoranov *Phalacrocorax carbo* v Sloveniji (Recoveries of ringed Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* in Slovenia) 72/166-167
- Šorgo, A. - glej Štumberger, B.
- Šorgo, A. - glej Vogrin, M.
- Šorgo, A. - Iz ornitološke beležnice: *Falco vespertinus* 68-69-70/80, *Arenaria interpres* 71/128
- Štumberger, B. - Drava med Mariborom in Središčem ob Dravi - področje konflikta med varstvom narave in razvojno politiko (The Drava river between Maribor and Središče ob Dravi - the sphere of conflict between nature conservation and the development policy) 68-69-70/3-43
- Štumberger, B., Šorgo, A. - Dnevni prelet vodnih ptic v dravski loki pri Ptuj - prezimovanje ali selitev? (Daily flights of aquatic birds over flooded woodland by the Drava river near Ptuj - wintering or migration?) 68-69-70/72-78
- Štumberger, B. - glej Bračko, F.
- Štumberger, B. - Iz ornitološke beležnice: *Ciconia ciconia* 68-69-70/79, *Cygnus cygnus* 68-69-70/79, *Larus canus* 68-69-70/82
- Tome, D. - Nove knjige (New Books): Iztok Geister: Ornitološki atlas Slovenije 71/119-121
- Tome, D. - Iz ornitološke beležnice: *Ardea cinerea* 71/123
- Tome, D. - Uvodnik (Editorial) 73/169
- Trontelj, P. - Zimski ornitološki tabor Drava 94 (Winter ornithological camp Drava 94) 68-69-70/86
- Trontelj, P. - Popis kosca *Crex crex* v Sloveniji v letih 1992-93 (Census of the Corncrake *Crex crex* in Slovenia in 1992-93) 73/174-180
- Vogin, M. - Drava - evropsko pomembna ornitološka lokaliteta (The Drava River - an important European ornithological locality) 68-69-70/1-2
- Vogrin, M., Vogrin, N. - Rožnati pelikan *Pelecanus onocrotalus* na Dravskem polju (White Pelican *Pelecanus onocrotalus* at Dravsko polje in NE Slovenia) 71/98-100
- Vogrin, M., Šorgo, A. - Veliki kormoran *Phalacrocorax carbo* na ribnikih za vzrejo toplovodnih vrst rib v severovzhodni Sloveniji (Great Cormorant *Phalacrocorax carbo* at fish-rearing ponds in NE Slovenia) 72/152-155
- Vogrin, M., Šorgo, A., Janžekovič, F. - Veliki kormorani *Phalacrocorax carbo* v krajinskem parku Rački ribniki - Požeg (Slovenija) (Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* at Rački ribnik - Požeg Landscape Park (Slovenija)) 71/155-159
- Vogrin, M., Vogrin, N. - Siva čaplja *Ardea cinerea* v spodnji Savinjski dolini (Grey Heron *Ardea cinerea* in the lower Savinja valley) 72/159-161
- Vogrin, M. - Iz ornitološke beležnice: *Anthus pratensis* 68-69-70/85
- Vogrin, N. - glej Vogrin, M.
- Vreš, B. - Iz ornitološke beležnice: *Anas clypeata* 71/124

Vrezec, A. - Iz ornitološke beležnice: *Circus aeruginosus* 71/125, *Circus pygargus* 71/125, *Falco subbuteo* 71/126, *Grus grus* 71/128, *Calidris temmincki* 71/128, *Dendrocopus medius* 73/199, *Ficedula hypoleuca* 73/200, *Carduelis flammea* 73/201, *Miliaria calandra* 73/201

Kazalo rubrik

Column index

* Amendment 73/202

* Dokumenti (Documents):

Načrtovana graditev ignišča za golf pri gradu Borl ob Dravi (Proposed golf course development at Castle Borl on the Drava River) 68-69-70/87-90

Odprto pismo uredništvu (Open letter to the editorial council) (E. Benussi, F. Genero, A. Purič) 71/117-118

Prispevek h kronologiji časopisne polemike (A contribution to the chronology of the newspaper polemics) (I. Geister) 72/168

Dokument (E. Kavčič) 73/203

* Kazalo 16. letnika (Index-Volume 16) (A. Sovinc) 73/205

* Nove knjige (New Books):

John Gooders: Where to watch Birds in Britain and Europe (A. Sovinc) 71/118-119

Iztok Geister: Ornitološki atlas Slovenije (D. Töme) 71/119-121

* Iz ornitološke beležnice (From the ornithological notebook):

68-69-70: 79-85, 71/122-128

* Iz ornitološke pozabe (From the ornithological oblivion):

Informacija o Evropskem ornitološkem atlasu in možnosti SR Slovenije pri vključevanju v projekt (I. Geister) 71/121

Morski vran (F. Erjavec) 72/137

* Pismi uredništvu (Letter's to the editor)

Razmišljanja ob "uradnem" Rdečem seznamu ogroženih ptic v Sloveniji iz leta 1992 (S. Matvejev) 73/203

Z resnico do nerresnice (V. Luskovec) 73/204

Olivier Messiaen: Catalogue d'oiseaux 73/204

* Uvodnik (Editorial):

Razmišljanje ob Rdečem seznamu (Reflections on the national Red List) (J. Gregori) 71/93-94

Uvodnik (Editorial) (A. Sovinc, I. Geister) 72/129

Drava - evropsko pomembna ornitološka lokaliteta (The Drava River - an important European ornithological locality) (M. Vogrin) 68-69-70/1-2

Uvodnik (Editorial) (D. Töme) 73/169

*Skrivnostna fotografija (Mystery photographs) (L. Božič) 73/201

Stvarno kazalo

Index of scientific names

Acrocephalus schoenobaenus: 73/199

Actitis hypoleucos: 71/110

Aegolius funereus: 73/198, 73/198

Alauda arvensis: 68-69-70/81,

Alcedo atthis: 68-69-70/61; 73/198

Anas acuta: 68-69-70/80, 83; 71/110, 122

Anas clypeata: 71/110, 124

Anas crecca: 68-69-70/76; 71/110; 73/197

Anas penelope: 68-69-70/76; 71/110, 122

Anas platyrhynchos: 68-69-70/74, 80; 71/110; 73/197

Anas querquedula: 68-69-70/80; 71/110

Anas strepera: 68-69-70/80

Anser albifrons: 68-69-70/79

Anser anser: 68-69-70/79; 71/110, 124

Anser fabalis: 68-69-70/79

Anthus cervinus: 73/199

Anthus campestris: 68-69-70/84

Anthus pratensis: 68-69-70/81, 85; 73/199

Anthus trivialis: 73/199

Aquila chrysaetos: 71/126

Ardea cinerea: 68-69-70/58,; 71/122,123; 72/130, 159; 73/197

Arenaria interpres: 71/110, 128; 73/197

Asio otus: 68-69-70/83

Aythya ferina: 68-69-70/74

Aythya fuligula: 68-69-70/76, 80

Aythya marila: 68-69-70/83

Botaurus stellaris: 68-69-70/79; 71/123

Branta ruficollis: 71/95

Bucephala clangula: 68-69-70/74, 83, 73/170

Calidris alpina: 71/110, 122; 73/197

Calidris minuta: 73/197

Calidris ferruginea: 71/110

Calidris temmincki: 68-69-70/83; 71/128

Caprimulgus europaeus: 68-69-70/83

Carduelis flammea: 73/201

Carduelis flavirostris: 68-69-70/85

Carduelis spinus: 73/201

Carpodacus erythrinus: 73/200

Charadrius alexandrinus: 71/110

- Charadrius dubius: 68-69-70/60; 71/110; 73/197
 Charadrius hiaticula: 68-69-70/83; 71/110
 Chlydonias hybrida: 71/125
 Chlydonias leucopterus: 71/125
 Chlydonias nigra: 71/110, 125, 128
 Ciconia ciconia: 68-69-70/59, 79; 71/99, 123
 Ciconia nigra: 71/99; 73/197
 Circus aeruginosus: 71/125, 128
 Circus pygargus: 71/125
 Circus cyaneus: 68-69-70/81
 Clangula hyemalis: 68-69-70/83; 71/125
 Columba palumbus: 73/198
 Corvus frugilegus: 68-69-70/79
 Corvus monedula: 68-69-70/73
 Crex crex: 73/174
 Cygnus cygnus: 68-69-70/79; 71/123
 Cygnus olor: 68-69-70/76
 Dendrocopus medius: 73/199
 Dendrocopus syriacus: 68-69-70/84
 Egretta alba: 68-69-70/76; 71/110
 Egretta garzetta: 71/110
 Emberiza cirrus: 68-69-70/68
 Falco columbarius: 68-69-70/81
 Falco subbuteo: 71/126, 73/170
 Falco tinnunculus: 68-69-70/60; 71/126
 Falco vespertinus: 68-69-70: 80
 Ficedula hypoleuca: 73/200
 Fringilla montifringilla: 68-69-70/79
 Fulica atra: 71/110
 Gallinago gallinago: 71/110
 Gallinula chloropus: 73/187
 Gavia arctica: 71/110, 122
 Gavia stellata: 68-69-70/82
 Gelocheidon nilotica: 68-69-70/83
 Grus grus: 71/127, 128
 Gypaetus barbatus: 73/171
 Himantopus himantopus: 71/110
 Hirundo rustica: 73/201
 Larus argentatus: 68-69-70/80, 81, 84
 Larus cachinanns: 68-69-70/76, 81, 82; 71/110
 Larus canus: 68-69-70/75, 81, 82; 71/110
 Larus fuscus: 68-69-70/81; 71/110
 Larus genei: 71/110
 Larus marinus: 68-69-70/82
 Larus melanocephalus: 68-69-70/81, 82; 71/110
 Larus minutus: 68-69-70/80
 Larus ridibundus: 68-69-70/75, 80, 81, 73/170
 Limicola falcinellus: 73/197
 Limosa limosa: 71/110
 Locustella naevia: 73/199
 Lullula arborea: 68-69-70/84
 Melanitta fusca: 68-69-70/80, 82, 84
 Mergus albellus: 68-69-70/75
 Mergus merganser: 68-69-70/80; 71/128, 73/181, 197
 Mergus serrator: 68-69-70/80, 83; 71/110, 125
 Miliaria calandra: 73/201
 Motacilla flava: 71/128; 73/199
 Numenius arquata: 68-69-70/81
 Numenius phaeopus: 71/110
 Pandion haliaetus: 73/197
 Pelecanus onocrotalus: 71/95
 Perdix perdix: 68-69-70/83; 71/127
 Pernis apivorus: 68-69-70/59
 Phalacrocorax carbo: 68-69-70/73, 79; 72/130, 152, 55, 162, 166
 Philomachus pugnax: 71/110
 Picus viridis: 68-69-70/81
 Pluvialis squatarola: 68-69-70/83; 71/110
 Podiceps auritus: 68-69-70/80, 84
 Podiceps cristatus: 71/110, 73/170, 197
 Podiceps grisegena: 68-69-70/80
 Podiceps nigricollis: 71/122
 Prunella collaris: 71/126
 Recurvirostra avosetta: 71/110
 Riparia riparia: 68-69-70/63
 Saxicola rubetra: 73/199, 200
 Saxicola torquata: 73/199
 Scolopax rusticola: 68-69-70/81
 Sterna bengalensis: 73/170
 Sterna caspia: 68-69-70/83; 71/110; 73/197
 Sterna hirundo: 71/110, 125, 128, 73/170
 Sterna sandvicensis: 71/110
 Streptopelia decaocto: 68-69-70/79
 Strix aluco: 73/198
 Strix uralensis: 73/198
 Tachybaptus ruficollis: 71/110
 Tichodroma muraria: 73/200
 Tringa erythropus: 71/110
 Tringa glareola: 71/110, 128; 73/197
 Tringa nebularia: 71/110; 73/197
 Tringa ochropus: 68-69-70/76; 71/110
 Tringa totanus: 71/110
 Vanellus vanellus: 68-69-70/81; 71/110

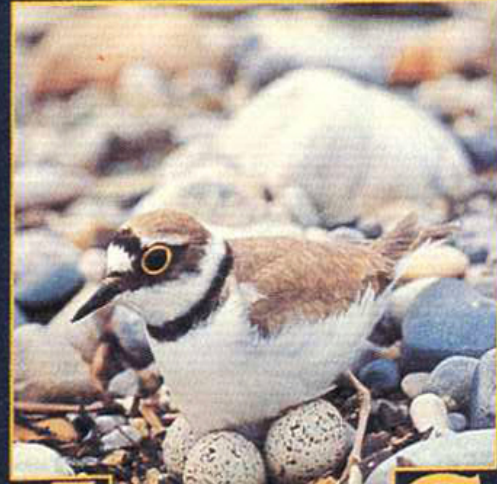
Andrej
Sovinc **ZIMŠKI**
ORNITOLOŠKI
ATLAS SLOVENIJE

Tehniška založba Slovenija

IZTOK GEISTER

ORNITOLOŠKI

ATLAS
SLOVENIJE

Zimski ornitološki atlas Slovenije lahko naročite na naslov: Tehniška založba, 61000 Ljubljana, Lepi pot 23 po ceni 9220 SIT (123 DEM).

Ornitološki atlas Slovenije (razširjenost gnezdk) lahko naročite na naslov: DZS, 61000 Ljubljana, Mestni trg 23 po ceni 9480 SIT (82,64 USD).

Člani Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije imajo pri naročilu 15% popust.

VSEBINA**CONTENTS**

Uvodnik (D. Töme)	169	Editorial (D. Töme)
Prvo opazovanje bengalske čigre <i>Sterna bengalensis</i> v Sloveniji (D. Denac)	170	First observation of the Lesser Crested Tern <i>Sterna bengalensis</i> in Slovenia (D. Denac)
Opazovanje brkatega sera <i>Gypaetus barbatus</i> v Triglavskem narodnem parku (F. Genero)	171	Observation of the Bearded Vulture <i>Gypaetus barbatus</i> in Triglav National Park (F. Genero)
Popis kosca <i>Crex crex</i> v Sloveniji v letih 1992-93 (P. Trontelj)	174	Census of the Corn Crake <i>Crex crex</i> in Slovenia in 1992-93 (P. Trontelj)
Spolna sestava in gnezditvena uspešnost velikega žagarja <i>Mergus merganser</i> na Trbojskem jezeru (H. Ciglič, I. Geister)	181	Sex structure and breeding success of the Goosander <i>Mergus merganser</i> at Trbojsko jezero (H. Ciglič, I. Geister)
Gnezdenje zelenonoge turalice <i>Gallinula chloropus</i> na ribnikih v Dragi na Ljubljanskem barju (I. A. Božič)	187	Breeding by the Moorhen <i>Gallinula chloropus</i> at Draga Ponds in the Ljubljana Marshes (I. A. Božič)
Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1993 Poročilo Komisije za redkosti (A. Sovinc)	193	Rare bird species in Slovenia in 1993 Rarities Committee Report (A. Sovinc)
Iz ornitološke beležnice:	197	From the ornithological notebook:
<i>Mergus merganser, Limicola falcinellus, Sterna caspia, Columba palumbus, Strix aluco, S. uralensis, Aegolius funereus, Alcedo atthis, Dendrocopos medius, Anthus cervinus, Saxicola rubetra, Ficedula hypoleuca, Tichodroma murari, Carpodacus erythrinus, Carduelis spinus, C. flammea, Miliaria calandra</i>		
Skrivnostna fotografija (L. Božič)	201	Mystery photograph (L. Božič)
	202	Amendment
Dokumenti	203	Documents
Pismi uredništvu	203	Letters to the editor
Iz ornitološke pozabe	204	From the ornithological oblivion
Kazalo letnika	205	Index

Fotografija na naslovnici: Rušavec *Lyrurus tetrix* / Front cover: Black Grouse *Lyrurus tetrix* (S. Klemenc)
 Vinjete: S. Polak (str. 173, 174, 186, 193) / Drawings: S. Polak (pages 173, 174, 186, 193)

